

The background of the entire page is a soft-focus photograph of several hands of different skin tones gently cupping a small, translucent globe. The hands are positioned around the globe, with fingers slightly curled, suggesting a collective effort or care. The lighting is warm and diffused, creating a sense of unity and global connection.

"CMV: Een impuls in het vmbo"

Over het bevorderen van Sociale competenties van leerlingen

DOOR NATHALIE DE HAAN

Culturele & Maatschappelijke Vorming

Delft, juni 2004

SCRIPTIEGELEIDER: MARIANNE ADEWIJN

"CMV: Een Impuls in het vmbo"

Over het bevorderen van sociale competenties van
leerlingen

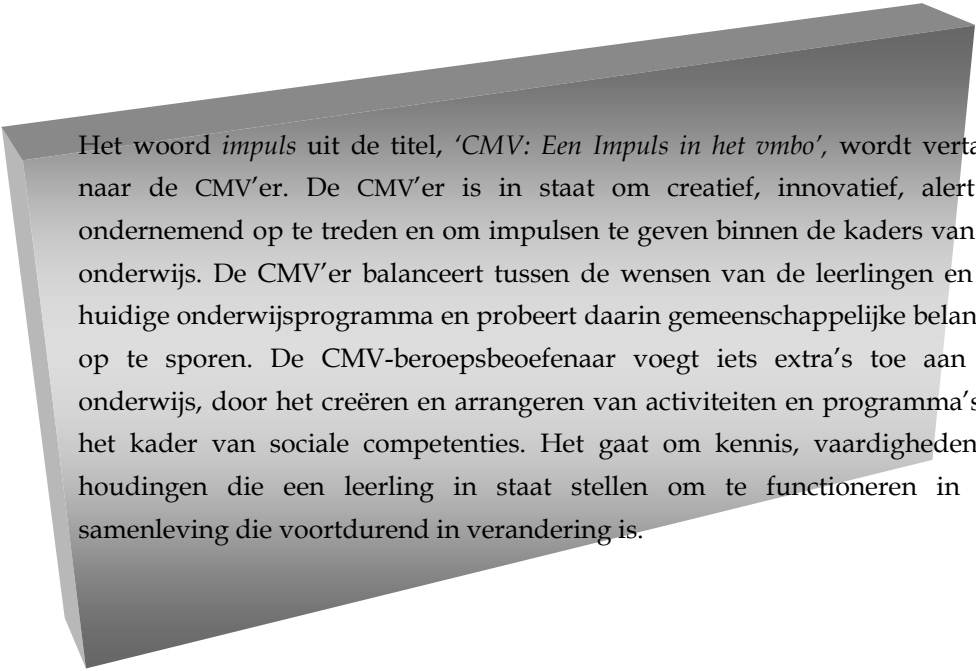
Geschreven door Nathalie de Haan

Opleiding
Culturele & Maatschappelijke Vorming

Scriptiebegeleidster
Marianne Ardewijn

Delft, juni 2004

“CMV: Een Impuls in het vmbo”

Het woord *impuls* uit de titel, ‘CMV: Een Impuls in het vmbo’, wordt vertaald naar de CMV’er. De CMV’er is in staat om creatief, innovatief, alert en ondernemend op te treden en om impulsen te geven binnen de kaders van het onderwijs. De CMV’er balanceert tussen de wensen van de leerlingen en het huidige onderwijsprogramma en probeert daarin gemeenschappelijke belangen op te sporen. De CMV-beroepsbeoefenaar voegt iets extra’s toe aan het onderwijs, door het creëren en arrangeren van activiteiten en programma’s, in het kader van sociale competenties. Het gaat om kennis, vaardigheden en houdingen die een leerling in staat stellen om te functioneren in een samenleving die voortdurend in verandering is.

VOORWOORD

Voor u ligt de scriptie '*CMV: Een Impuls in het vmbo*'. Deze scriptie heb ik geschreven in het kader van het afstudeertraject aan de opleiding Culturele & Maatschappelijke Vorming (CMV), te Den Haag.

Tijdens de voorbereidingen voor het schrijven van de scriptie kwamen een aantal onderwerpen aan mij voorbij. De afgelopen vier jaar aan de opleiding heb ik mij breed georiënteerd en verdiept in diverse thema's gericht op educatie en samenlevingsopbouw. Middels heb ik in een onderzoeksproject, samen met twee medestudenten, een onderzoek verricht naar de behoeften van de vrije tijdsbesteding van leerlingen in het voortgezet onderwijs. Met overtuiging en vol trots presenteerden wij onlangs een adviesrapport aan de gemeente Delft. Hieruit bleek mijn enthousiasme en aandacht voor het voortgezet onderwijs en de Brede School te zijn bevestigd. Gezien mijn enthousiasme en brede interesse in maatschappelijke processen, onderwijs en CMV heb ik mij vervolgens verdiept in het vmbo, waar ik met deze scriptie nog een stapje verder in ga.

Deze scriptie is bestemd voor de opleiding CMV, in het bijzonder voor de examencommissie, ter informatie en voor het beoordelen van mijn scriptie. Daarnaast is het verslag bestemd voor collega's en andere die geïnteresseerd zijn in het onderwerp.

Graag bedank ik Marianne Ardewijn voor haar begeleiding, support en adviezen gedurende het schrijven van de scriptie. Daarnaast gaat mijn dank uit naar TikHo Ong voor zijn feedback en naar Liza Gerritse voor haar steun en betrokkenheid.

Met genoegen presenteer ik de scriptie '*CMV: Een Impuls in het vmbo*'.

Delft, juni 2004

Nathalie de Haan

INHOUDSOPGAVE

Voorwoord

1 Inleiding	5
1.1 Aanleiding	5
1.2 Hoofdvraag	6
1.3 Werkwijze	6
1.4 Opbouw	7
2 Het maatschappelijk middenveld	8
2.1 Plaatsbepaling	8
2.2 Onderwijs	9
2.3 CMV	9
2.4 Conclusie	10
3 Vmbo onderwijs	11
3.1 Recente ontwikkelingen	11
3.2 Het vmbo onderwijs	12
3.3 Leerlingen profiel	16
3.4 Een visie op vmbo en de leerlingen	18
3.5 Conclusie	19
4 Sociale competenties	21
4.1 Begripsdefiniëring	21
4.2 Leerstijlen	23
4.3 Leerconcepten	24
4.4 Vertaling naar het onderwijs	25
4.5 Conclusie	27
5 De CMV'er als beroepsbeoefenaar	29
5.1 Verschuiving in het werkveld	29
5.2 Beroepsbeoefenaar	30
5.3 Uitvoering	32
5.4 Conclusie	34
6 CMV: Een meerwaarde	36
6.1 Persoonlijke visie	36
6.2 Meerwaarde	36
6.3 Conclusie	37
7 Eind conclusie	39
Slot woord	41
Literatuurlijst	42
Personalia	43

Bijlagen

- I 'Waarden en normen moet schoolvak worden'
- II 'Stanislas bekent kleur' en 'De school als gebouw dat inspireert om te leren'

INLEIDING

In de inleiding spits ik mij toe op het gekozen onderwerp, 'Sociale competenties in het onderwijs'. De inleiding is opgebouwd in een viertal paragrafen. Als eerste wordt, in paragraaf 1.1 Aanleiding, mijn keuze voor het onderwerp toegelicht. In paragraaf 1.2 staat de hoofdvraag met de deelvragen beschreven. Vervolgens wordt in paragraaf 1.3 een korte schets gegeven van de werkwijze waarop deze scriptie tot stand is gekomen. Tenslotte staat in paragraaf 1.4 de opbouw van de scriptie.

1.1 AANLEIDING

Tijdens de voorbereiding van het schrijven van de scriptie heb ik mij laten inspireren door twee schrijvers, *Marcel Spierts* en *Vincent de Waal*. Daarnaast heb ik vanuit de opleiding en stages affiniteit en interesse in thema's en onderwerpen op het gebied van samenlevingsopbouw en educatie, toegespitst op de jeugd. In het boek 'Uitdagend leren' (2001), geschreven door *De Waal*, las ik een fragment wat mij is bijgebleven tijdens het schrijven van het scriptie ontwerp.

Fragment *De samenleving is steeds meer een lerende samenleving, een kennis- en informatiemaatschappij aan het worden. Als het gevolg van het proces van individualisering en van toenemende multiculturele samenstelling van de bevolking worden nieuwe en zwaardere eisen gesteld aan kinderen, jongeren en volwassenen. Men moet meer in staat zijn de eigen levensloop vorm te geven, verantwoordelijkheid te dragen en leren afstemmen met anderen in een situatie waarin dat tegelijkertijd moeilijker is geworden. Meer aandacht wordt besteed aan de groeiende aandacht voor leeromgevingen en voor de competenties die mensen verwerven of dienen te verwerven onder meer gericht op participatie en persoonlijke ontwikkeling (Waal 2001).*

Bovenstaand tekstfragment heeft mij geïnspireerd tot het komen van een onderwerp voor het schrijven van de scriptie. *De Waal* verwoordt datgene wat ik aan de orde wil stellen, namelijk meer aandacht voor competenties en de persoonlijke ontwikkeling, opdat leerlingen zich staande kunnen houden in de maatschappij. Daarnaast vind ik het interessant om te onderzoeken welke bijdragen de CMV'er kan leveren aan het onderwijs en de ontwikkeling van de leerlingen. Daarom zal ik ingaan op de sociale competenties, die steeds meer een trend zijn binnen het onderwijs. In hoofdstuk 4, pagina 21, ga ik uitgebreid in op het begrip sociale competenties.

De doelgroep die in deze scriptie wordt besproken zijn vmbo leerlingen in het eerste en tweede leerjaar in de leeftijd van 12 tot 15 jaar. De opvoeding en vorming van jongeren wordt sterk bepaald door de ouders, de docenten op school en sinds kort het cultureel maatschappelijk vormingswerk buiten school, in het kader van de Brede School of buurthuiswerk. Hoewel de rol van de ouders onmisbaar is in deze driehoeksverhouding, spits ik mij in deze scriptie toe op het *onderwijs* en *CMV*.

Doelstelling

Met deze scriptie wil ik aantonen dat de CMV'er een positieve bijdragen kan leveren aan het leerproces van leerlingen in het vmbo onderwijs, om een betere sociale en maatschappelijke positie te verkrijgen. Dit wil ik aantonen het belang van sociale competenties aan de orde te stellen en door sociale competenties van leerlingen te bevorderen binnen het onderwijsprogramma. Hieruit heb ik de volgende hoofdvraag afgeleid.

1.2 HOOFDVRAAG

Hoe kan ik als CMV'er binnen het vmbo onderwijs basisvorming, een bijdrage leveren aan het bevorderen van sociale competenties van vmbo leerlingen?

Deelvragen

- *Wat is de maatschappelijke positie van het onderwijs en van CMV én waar ligt het raakvlak?*
- *Wat is het lesaanbod van het vmbo onderwijs basisvorming?*
- *Wat zijn de kenmerken van de doelgroep van het vmbo onderwijs basisvorming?*
- *Wat versta ik onder sociale competenties?*
- *Vanuit welke CMV leerconcepten kunnen sociale competenties van vmbo leerlingen worden bevorderd?*
- *Vanuit welke positie en rol kan de CMV'er functioneren binnen het onderwijs?*
- *Hoe kan ik als CMV-beroepsbeoefenaar bijdragen aan het bevorderen van sociale competenties binnen het vmbo onderwijs?*
- *Wat zie ik als de meerwaarde van de CMV'er binnen het vmbo?*

1.3 WERKWIJZE

Op basis van literatuuronderzoek en gesprekken met professionals uit het werkveld van onderwijs en CMV is onderzoek verricht naar welke waarde de CMV'er heeft binnen het vmbo. Daarnaast, hoe hij/zij kan bijdragen aan de loopbaan van vmbo leerlingen door aandacht te besteden aan sociale competenties binnen het onderwijs. Naast literatuuronderzoek heb ik voornamelijk gebruik gemaakt van informatie via Internet en van krantenartikelen. De gesprekken vonden plaats met dhr. I. Wouters van Codename Future, mw. N. van Wensen van centrum 16/22, mw. L. Ammerlaan van De Nieuwe Amateur, M. Brugman aankomend CMV'er en docente beeldende vorming, Bernadette, werkzaam in het vmbo onderwijs. De gesprekken met elk van hen heeft bijgedragen aan het vormen van mijn visie over de doelgroep en bij het inhoudelijk vormgeven van de scriptie. Tevens heb ik meegedraaid in de uitvoering van de Brede School in het voortgezet onderwijs in Delft, om zodoende een beeld te krijgen van de school, de leerlingen en hun deelname aan de activiteiten.

1.4 OPBOUW SCRIPTIE

Hoofdstuk 2 | In dit hoofdstuk maakt u kennis met het onderwijs en CMV. Het vertrekpunt van dit hoofdstuk is hoe het onderwijs en hoe CMV is gepositioneerd in de maatschappij. Aansluitend volgt de conclusie met daarin het antwoord op de bijbehorende deelvraag.

Hoofdstuk 3 | In hoofdstuk 3 wordt het vmbo onderwijs besproken. Als eerste wordt een schets gegeven van de recente ontwikkelingen binnen het vmbo onderwijs. Vervolgens leest u een beschrijving van het huidige onderwijsaanbod. Tevens geef ik een omschrijving van de doelgroep, vmbo leerlingen. Vervolgens geef ik mijn visie over het vmbo en de leerlingen. Tenslotte de conclusie, met daarin het antwoord op de bijbehorende deelvragen.

Hoofdstuk 4 | In dit hoofdstuk staat het begrip sociale competenties centraal. Als eerste beschrijf ik een begripsdefiniëring. Daarnaast wordt er ingegaan op de leerstijlen volgens Kolb. Vervolgens wordt een viertal leerconcepten beschreven die actueel zijn vanuit CMV. Tevens wordt de vertaling gemaakt naar het onderwijs waar de sociale competenties, de leerstijlen en de leerconcepten samen komen. Tenslotte de conclusie en beantwoording van de deelvraag.

Hoofdstuk 5 | In hoofdstuk 5 staat de positie van de CMV'er centraal. Ik zal hier ingaan op de positie en de functies van de CMV-beroepsbeoefenaar die zij binnen het onderwijs kan aannemen. Vervolgens geef ik een aantal suggesties voor werkzaamheden die de CMV-beroepsbeoefenaar binnen het onderwijs kan uitvoeren. Tot slot de conclusie met daarin het antwoord op de deelvraag.

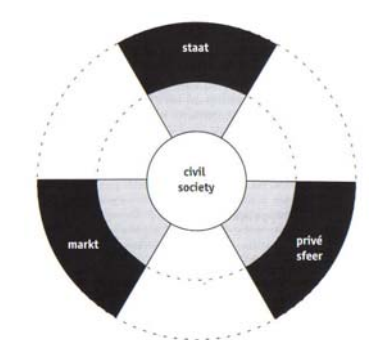
Hoofdstuk 6 | In dit hoofdstuk geef ik mijn persoonlijke visie over CMV. Daarnaast ga ik in op hoe ik de CMV-beroepsbeoefenaar zie binnen het onderwijs. Vervolgens bespreek ik welke meerwaarde ik vind dat de CMV'er heeft binnen het vmbo. Tenslotte beantwoord ik in de conclusie de bijbehorende deelvraag.

Hoofdstuk 7 | In dit laatste hoofdstuk wordt antwoord gegeven op de hoofdvraag. Met de conclusie wordt de scriptie inhoudelijk afgerond.

In dit hoofdstuk maakt u kennis met het onderwijs en met CMV. Dit hoofdstuk is opgebouwd in vier paragrafen. In paragraaf 2.1 wordt ingegaan op het maatschappelijk middenveld of de 'civiele maatschappij'. In paragraaf 2.2 wordt de maatschappelijke positie van het onderwijs beschreven. In paragraaf 2.3 die van CMV. Tot slot in paragraaf 2.4 de samenvatting, wordt antwoord gegeven op de deelvraag *"Wat is de maatschappelijke positie van het onderwijs en die van CMV en waar ligt het raakvlak?"*

2.1 PLAATSBEPALING

Het maatschappelijk middenveld, ook wel 'civiele maatschappij' genoemd, is het centrum van de samenleving. In dit middenveld staan de *staat*, de *markt* en de *privé-sfeer* centraal.

Figuur 1: De civiele maatschappij tussen staat, markt en privé-sfeer
(bron: Koopmans 1994, literatuur Spierts, 1998b)

Het centrum van de samenleving is de plaats waar mensen uit vrije wil sociale verbanden aangaan en zich vrijwillig verenigen of organiseren om het maatschappelijke leven vorm te geven. Op het gebied van arbeid, zorg, kunst en cultuur, opvoeding en onderwijs, en recreatie. Tot de civiele maatschappij worden sociale bewegingen en belangengroeperingen gerekend. Spierts omschrijft de civiele maatschappij, in zijn boek 'Beroep in Ontwikkeling', als; 'de publieke ruimte waar burgers met elkaar in contact komen en leren om te gaan met onderlinge verschillen in achtergronden, belangen en meningen'. Daarbij wil ik aanvullen dat het vooral gaat om collectieve processen en het op een verantwoorde wijze leveren van individuele betekenis en bijdragen aan de maatschappij. De instituties van overheid, leger, politie en justitie vallen onder de staat. De markt wordt gevormd door commerciële bedrijven die gericht zijn op het behalen van winst. De privé-sfeer wordt gevormd door gezin, familie en vrienden. Het gat tussen staat en markt en tussen staat en privé-sfeer moet worden gevuld door non-profitorganisaties¹.

¹ **Non-profitorganisaties:** Dit zijn verenigingen of stichtingen zonder winstdoel, die in vrijheid maatschappelijke diensten moeten aanbieden.

De overheid

Steeds meer is de overheid medespeler geworden in een omgeving die gekenmerkt wordt door toenemende complexiteit, voortdurende verandering, minder voorspelbaarheid, minder hiërarchie en meer horizontale verhoudingen. Een overheid die onderhandelt en voorwaarden schept, de regie voert en dan weer voor scheidsrechter speelt. In een netwerkachtige besturing, veranderen de rollen van politici, individuele bestuurders en ambtelijke organisatie. Een belangrijk aspect is het publiekelijk verantwoorden, participatie en openheid én het inhoud geven aan de eigen verantwoordelijkheid. De kwaliteit van de verbindingen met de samenleving en de mate waarin verschillende belangen tot hun recht komen, bepalen dan mede de legitimatie voor de overheid.

2.2 ONDERWIJS

Onderwijs neemt in het leven van elk kind een belangrijke plaats in. Elk kind brengt gedurende een lange periode een groot deel van hun tijd op school door. Van hun vijfde tot en met hun zestiende levensjaar is onderwijs verplicht. De samenleving brengt met de leerplicht het belang van onderwijs aan de orde. In toenemende mate zijn jongeren zelf bewust dat het niveau dat zij in het onderwijs behalen in belangrijke mate hun toekomstige maatschappelijke positie bepaalt. Het voortgezet onderwijs bestaat tegenwoordig uit vmbo, havo en vwo en heeft als *kerndoelstelling* het overbrengen van kennis en vaardigheden aan leerlingen in de leeftijd van 12 tot 16 à 18 jaar. Het onderwijs heeft een belangrijke taak op het terrein van het bijbrengen van normen en waarden die leerlingen op school en later nodig hebben om goed in de maatschappij te kunnen participeren. Daarnaast heeft het voortgezet onderwijs een taak in de persoonlijke ontplooiing van leerlingen, het bevorderen van sociale cohesie, economische ontwikkeling en de culturele- en wetenschappelijke ontwikkeling.

Plaatsbepaling

De overheid is de hoofdfinancier van het onderwijs. Zij stelt grenzen en voorwaarden aan de invulling van het onderwijs. Het onderwijs, met name het niveau van het soort onderwijs, komt tot stand door vraag en aanbod van de staat en vanuit de ontwikkelingen in de maatschappij. De maatschappelijke positie van het onderwijs bevindt zich tussen staat en de maatschappij. Steeds meer verschuift het onderwijs naar dit middenveld, wat betekent dat het onderwijs steeds dichter bij de burgers komt te staan en de belangen en behoeften vanuit het middenveld worden gehoord. Daarbij verandert onderwijs mee met de samenleving. De overheid is erop gericht elke burger onderwijs op passend niveau te bieden. Met de leerplichtwet beoogt men elk individu tegemoet te komen en bij te dragen aan het vormgeven van de schoolloopbaan en goed burgerschap, gericht op hun maatschappelijke- en arbeidspositie. Een ander uitgangspunt is de kennismaatschappij op hoog niveau te houden en het vermijden en bestrijden van sociale- en economische achterstanden. De overheid acht het daarom van belang dat elk kind de school verlaat met een startkwalificatie.

2.3 CMV

Culturele en Maatschappelijke Vorming biedt sociaalagogische dienstverlening en heeft betrekking op het ondersteunen van mensen bij het zichzelf vormen en bij de vormgeving van hun sociale en culturele maatschappelijke leven. Het doel van die dienstverlening is mensen in staat te stellen zelfstandig vorm en inhoud te geven aan hun culturele en maatschappelijke situatie.

Plaatsbepaling

Het werkkerrein van CMV vindt plaats in het maatschappelijke middenveld. CMV beweegt zich in deze publieke ruimte in de grensgebieden tussen staat, markt en privé-sfeer. De invulling en vormgeving van het CMV-werk is afhankelijk van de maatschappelijke context waarbinnen het zich afspeelt. CMV positioneert zich vooral tussen staat en privé-sfeer. Veel instellingen en organisaties waar CMV'ers werkzaam zijn, worden gesubsidieerd door de staat. Deze instellingen opereren gedeeltelijk onder regels en voorwaarden die door de overheid zijn vastgelegd. Het cultureel maatschappelijk vormingswerk moet zorgvuldig positie kiezen tussen overheid enerzijds en bevolking anderzijds. Het maatschappelijk middenveld is de plek om een verbindende rol te spelen. Deze positie komt ten goede aan het sociaal cultureel werk zelf en dient ook een 'publiek belang'.

2.4 CONCLUSIE

Vanuit de overheid worden de regels en randvoorwaarden voor passend onderwijs vastgesteld. Vanuit het onderwijs wordt formeel leren aangeboden, opdat elk individu de juiste bagage meekrijgt bij het vormgeven van hun leven. Het onderwijs beoogt een opstap naar goed burgerschap door het behalen van een startkwalificatie om het eigen leven en daarmee de maatschappelijke positie vorm te geven. Vanuit de maatschappelijke positie van intermediair tracht CMV te balanceren tussen vraag en aanbod individuen, groepen en organisaties. Zowel het onderwijs als CMV heeft als doel mensen te laten functioneren en participeren in de maatschappij. Vanuit onderwijs en CMV wordt aandacht voor competenties en goed burgerschap gestimuleerd en van belang geacht voor het vormgeven van de eigen sociale- en maatschappelijke positie. Hiermee geef ik antwoord op de deelvraag: *“Wat is de maatschappelijke positie van CMV en onderwijs en waar ligt het raakvlak?”*. De positie van CMV is die van intermediair, de tussenschakel in de maatschappij. Als tussenschakel worden er verbanden gelegd tussen markt, staat en privé-sfeer. Het onderwijs en CMV snijden elkaar in het maatschappelijk middenveld. Het maatschappelijke middenveld bestaat uit dienstverlenende, dus non-profit organisaties. Het onderwijs en CMV hebben het gemeenschappelijke belang van het bevorderen van sociale competenties. De overheid door financiële ondersteuning, onderwijs door formeel lesaanbod en pedagogische bijdragen en CMV door agogische dienstverlening door informeel- en niet-formeel leren mogelijk te maken. Het is dus goed mogelijk dat CMV en het onderwijs de krachten bundelen om de maatschappij en de burgers tegemoet te komen.

In dit hoofdstuk staat het *vmbo onderwijs* centraal. Ik heb gekozen voor het vmbo, omdat ik mij verbaasde over de hoeveelheid aandacht in de media over het imago van het vmbo en daarnaast op basis van de recente ontwikkelingen die plaatsvinden in het vmbo. Door de media viel mij op dat er verschillende maatschappelijke discussies over het imago van het vmbo plaatsvinden, zie *kader*. Er is veelal kritiek op de houding en het gedrag van deze leerlingen. Men pleit voor meer aandacht voor het bijbrengen van normen en waarden in het onderwijs, zie *bijlage I*. Het vmbo kan hierbij een vertrekpunt zijn om sociale competenties te introduceren.

Dit hoofdstuk is opgebouwd in vier paragrafen. Paragraaf 3.1 gaat kort in op de recente ontwikkelingen van het vmbo. In paragraaf 3.2 komt het vmbo onderwijsprogramma aan bod en daarbij de aandacht voor competenties. In paragraaf 3.3 wordt ingegaan op de vmbo leerlingen uit het eerste en tweede leerjaar. In paragraaf 3.4 geef ik mijn visie over het vmbo en de leerlingen, door in te gaan op een aantal aandachtspunten. De laatste paragraaf 3.5 de samenvatting geeft antwoord op de deelvragen: *“Wat is het huidige onderwijs aanbod in het kader van sociale competenties?”* en *“Wat zijn de kenmerken van vmbo leerlingen in de basisvorming?”*

3.1 RECENTE ONTWIKKELINGEN

De afgelopen jaren vonden er een aantal veranderingen plaats binnen het voortgezet onderwijs. De veranderingen hebben zowel invloed op de vorm als op de inhoud van het onderwijs. Deze veranderingen raken niet alleen onderwijsinstellingen, maar indirect ook de jongeren die dit onderwijs volgen. Die veranderingen zijn het gevolg van de maatschappelijke ontwikkelingen (technologiesering, individualisering, modernisering, multiculturaliteit) in de maatschappij.

Aanleiding

In de praktijk blijkt dat veel leerlingen in het eerste jaar van hun vervolgstudie afhaken doordat zij over onvoldoende vaardigheden beschikken, zoals zelfstandig leren, omgaan met informatie, plannen en organiseren. Er is geen goede aansluiting tussen het voortgezet onderwijs, (I)vbo en mavo, en het mbo. Tegen deze achtergrond is het vmbo onderwijs ontwikkeld. In 1998 is de wettelijke basis gelegd voor het vmbo. Met de invoering hiervan is het streven zoveel mogelijk leerlingen een kans te bieden op het behalen van een startkwalificatie.

Doelstellingen binnen het vmbo zijn:

- Vermindering van het aantal voortijdig schoolverlaters;
- Vergroting van succesvolle doorstroming vanuit het vmbo naar het mbo;
- Verbetering van de aansluiting tussen het praktijkonderwijs en de lokale arbeidsmarkt.

Ontwikkelingen binnen het vmbo zijn:

- Het vmbo kent vanaf 1999 vier leerwegen, twee daarvan bieden een kunstvak als keuzevak.
- Vanaf november 2000 kunnen vmbo-leerlingen in het derde en vierde leerjaar gebruik maken van Cultureel en Kunstzinnige Vorming (CKV)-bonnen.
- Vanaf augustus 2003 krijgen vmbo-leerlingen in alle leerwegen verplicht kunstvakken. Een onderdeel hiervan is CKV.

3.2 HET VMBO ONDERWIJS

De afkorting vmbo staat voor "voorbereidend middelbaar beroeps-onderwijs". Dit is afkomstig van het vroegere (I) vbo en mavo. In het vmbo wordt de basis gelegd voor de *loopbaan* van een groot deel van de toekomstige beroepsbevolking. Jongeren doorlopen in hun jeugd als participanten van het onderwijs een zogenoemde *schoolloopbaan*² (*Sociaal en Cultureel Planbureau, 2003*). Het vmbo is het voorsorteervak voor een 'loopbaan' in het traject vmbo-mbo-hbo. Ook wel 'de koninklijke route' naar de arbeidsmarkt genoemd. Het vmbo bereidt leerlingen voor op het mbo. Het vmbo speelt in op de veranderingen die plaats vinden in de maatschappij. Een voorbeeld is dat er steeds meer verantwoordelijkheid en zelfstandigheid wordt gevraagd van jongeren. De manier van lesgeven wordt minder klassikaal, leerlingen voeren vaker opdrachten uit, maken meer gebruik van de computer en leren zo actiever en zelfstandiger leren. Werk plannen, samenwerken, informatie verzamelen en presenteren zijn heel belangrijke vaardigheden die geleerd worden. Die lijn wordt doorgetrokken naar klas 3 en 4 van het vmbo. De kenmerken van het nieuwe soort onderwijs zijn daarom ook:

- een brede basis (basisvorming: breed vakkenpakket)
- actief en zelfstandig leren (plannen, samenwerken, informeren)
- recht doen aan verschillen (meer variatie in werkvormen)

Basisvorming

De basisvorming is het eerste en tweede leerjaar van het vmbo. Het eerste leerjaar vormt een 'brug' van de basisschool naar de bovenbouw in het vmbo, de 'brugklas'. Die brugklas biedt voor alle leerlingen een brede basis voor persoonlijk, maatschappelijk en beroepsmatig functioneren en is de voorbereiding op een gerichte leerweg. In die periode gaat de school na wat voor de leerling de meest passende onderwijssoort is. De vmbo-leerlingen kiezen voor één van de vier "leerwegen" (zie pagina 14, *Leerwegen*).

² Schoolloopbaan: de overgangen van het ene leerjaar naar het andere.

Programma aanbod

Eén van de doelen van de basisvorming is de leerlingen niet te snel in een bepaalde richting te sturen, maar alle leerlingen een brede basis te bieden voor het vervolgonderwijs. Tijdens de basisvorming krijgen alle leerlingen dan ook een breed samengesteld vakkenaanbod. Er wordt aandacht besteed aan praktische alledaagse situaties. De leerlingen moeten zelfstandig werken en zich daarbij steeds afvragen: *Wat kan ik doen met wat ik heb geleerd?* De leerlingen krijgen les in minstens 15 vakken. Het niveau is aangepast aan het specifieke onderwijsniveau dat een leerling volgt. In de basisvorming staan de kunstvakken; beeldende vorming, muziek, dans en drama op het rooster. De dramalessen richten zich daarbij vooral op het bevorderen van de communicatieve vaardigheden van leerlingen en een respectvolle houding naar anderen. Kerndoelen voor de kunstvakken in de basisvorming sluiten aan bij drie exameneenheden CKV: basisvaardigheden, kennismaking met kunst en cultuur, kunstdossier en reflectie.

Binnen het onderwijs basisvorming wordt naast het formeel leren steeds belangrijker ruimte te geven aan leerlingen voor eigen invulling. Deze ruimte kan gebruikt worden voor het maken van huiswerk of keuzevakken. In de basisvorming wordt dan ook tijd gereserveerd voor eigen ruimte. Ook zijn er de mentorlessen die zowel klassikaal als individueel worden gegeven. Deze geven de mentor en de leerling(en) de ruimte om gesprekken te voeren over de vorderingen en activiteiten van de leerling(en). De leraar besteed tijdens de mentorles tijd en aandacht aan het gedrag en leerontwikkeling van de leerling en aan zijn of haar resultaten op school. Op een vmbo school in Delft werkt men sinds kort met het programma 'leefstijl'. Tijdens de mentorlessen wordt zowel klassikaal als in groepjes gewerkt aan *sociaal communicatieve vaardigheden*. In vorm van spelletjes, oefeningen en gesprekken wordt ingegaan op de leefstijl van leerlingen. De mentor krijgt zodoende een beeld van de groep en de sfeer in de klas en kan daarin optreden in het stimuleren van interactie, participatie, samenwerken en het denkproces van leerlingen.

Vrije ruimte

Voor de basisvorming heeft de staatssecretaris van onderwijs *eenderde vrije ruimte* voorgesteld. Scholen kunnen die ruimte benutten om het aanbod af te stemmen op de regionale behoeften of om leerlingen die moeite hebben met het vaste pakket, extra tijd te geven. De vrije ruimte biedt ook kansen voor *maatwerk*. Bij de verdere invulling van het programma wordt zoveel mogelijk rekening gehouden met de individuele interesses en capaciteiten van de leerling. In de basisvorming wordt veelal aandacht besteed aan bijles en huiswerkbegeleiding. Een idee is dat leerlingen hun cijfer kunnen ophalen door het doen van een vrijwillige taak of het deelnemen aan een keuzevak. Door het deelnemen en werken aan een vak of onderwerp waar zij interesse en baat bij hebben kan een positieve beoordeling op cijferverhoging worden gegeven. Zodoende kunnen zij op een leuke manier de lesstof van hun vak eigen maken en daarmee hun cijfer corrigeren.

Leerwegen

Leerlingen verschillen van elkaar door de manier waarop ze leren en wat ze kunnen. De vier leerwegen die het vmbo aanbiedt passen bij verschillende leerstijlen en capaciteiten van leerlingen. Sommige leerlingen zijn praktisch ingesteld, andere leerlingen zijn gebaat met het oplossen van vraagstukken. Het vmbo heeft daarom vier verschillende leerwegen die aansluiten bij de manier van leren. De leerlingen kiezen na de basisvorming een *leerweg*. De *theoretische leerweg* is geschikt voor leerlingen die leren leuk vinden. De *gemengde leerweg* bestaat uit zowel algemene vakken als een beroepsgericht programma. Geleerd wordt de theoretische beginselen voor die beroepen, welke vaardigheden hiervoor nodig zijn en welke opleiding je hiervoor moet volgen. De *kaderberoepsgerichte leerweg* is geschikt voor praktisch ingestelde leerlingen. Zij oefenen in praktische beroepsvaardigheden voor een bepaalde bedrijfstak of sector met daarbij aansluitend de nodige theorie. De *basisberoepsgerichte leerweg* is voor de zeer praktisch ingestelde leerling. De leerlingen oefenen in praktische beroepsvaardigheden voor een bepaalde bedrijfstak of sector en krijgen eenvoudige theorie die bij dat vak hoort. De verschillende leerwegen zorgen ervoor dat de leerlingen zo goed mogelijk worden voorbereid op de uiteindelijke beroepsopleiding.

Impulsen uit de praktijk

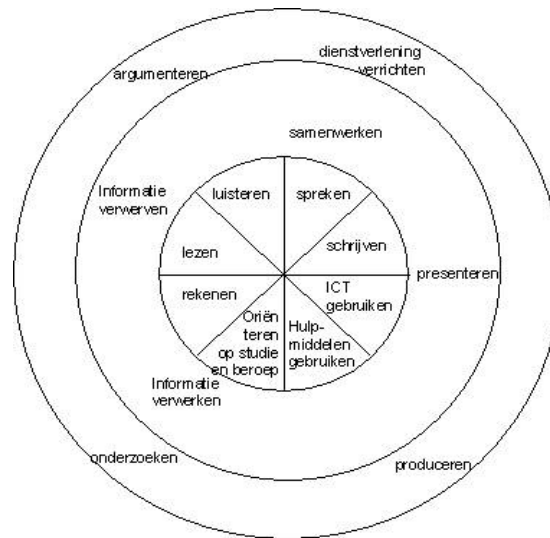
Instellingen op het gebied van sociaal cultureel werk houden zich bezig met het ontwerpen, organiseren en programmeren van activiteiten, trainingen en projecten, die een aantal bijdragen moeten leveren aan de leerontwikkeling en persoonlijke ontwikkeling van leerlingen. De insteek is vooral de leerlingen tegemoet te komen in hun interesses en behoeften. *Centrum 16/22* is een dergelijke instelling. Het uitgangspunt van Centrum 16/22 is het versterken van sociale vaardigheden en het vergroten van maatschappelijke weerbaarheid van leerlingen. Hier ligt de nadruk op het vergroten van sociale competenties van deze leerlingen. Centrum 16/22 houdt zich bezig met het ontwerpen, ontwikkelen en het aanbieden van activiteiten, die aansluiten bij thema's en onderwerpen, die betrekking hebben op de leerlingen en hun omgeving. Scholen in zowel het primair- als voortgezet onderwijs krijgen jaarlijks een aantal GOA(gemeentelijk onderwijs achterstanden) uren. Centrum 16/22 wordt voornamelijk ingezet op die GOA uren. De docent kiest een programma aanbod van Centrum 16/22 die aansluit bij de lessen of actuele situaties die betrekking hebben op school en de leerlingen. Zo is het project 'Loveboys' een actueel onderwerp. Het project wilt met dit programma meisjes alert maken en informeren over hoe Loveboys te herkennen zijn en hoe zij te werk gaan. Hierbij wordt de nadruk gelegd op de weerbaarheid en het bewust handelen van meisjes.

Codename future is een instelling dat is gericht op wat de leerling wilt. "Zoek het zelf maar uit", is de insteek van Future. Zij sluiten aan bij de leerdoelen die zijn geformuleerd voor het voortgezet onderwijs en vervangt als het ware de 'gewone' lessen. Zij geven trainingen aan docenten en trachten de docent om te toveren tot een coach, die in staat is zijn leerlingen te begeleiden en ondersteunen bij hun leerproces. Leerlingen maken zichzelf wegwijs met de computer en zoeken via Internet op wat zij willen weten. Het gebruik van ict eist een belangrijke vaardigheid om

zelfstandig te leren. De Codename Future-methode bestaat uit documenten die zich allemaal concentreren rond ecologische, sociaal, cultureel of economische onderwerpen. Leerlingen gaan met een dossier aan de slag voor het maken van een actieplan. Het doel is de eigen leefomgeving te verbeteren. Codename Future staat dus voor actief leren en zelfstandig leren. “Leerlingen moeten voortzetten wat ze in het basisonderwijs hebben geleerd en dat is zelfstandig werken. Daarbij moet één docent meerdere vaardigheden bezitten. Er moet meer aandacht besteedt worden aan vaardigheden. Leerlingen vaardiger maken en klaarstomen voor de praktijk”, aldus dhr Wouters, accountant en trainer van Codename Future. Terwijl Centrum 16/22 en Codename Future binnen het onderwijsprogramma hun aanbod uitvoeren, doet bijvoorbeeld *De Nieuwe Amateur* dit in de vrije tijd van jongeren en sinds kort in een programma van de Brede School. Zij zijn actief in het organiseren en programmeren van culturele- en kunstzinnige activiteiten in de vrije tijd. In opdracht van de gemeente Delft hebben zij een pilotprogramma ontwikkeld voor de Brede School. De insteek van de gemeente is preventief op te treden en door de komst van de Brede School jongeren uit de wijken te houden en daarmee overlast te voorkomen. Daarnaast probeert De Nieuwe Amateur jongeren tegemoet te komen in hun interesses en hen bekend te maken met het culturele- en kunstzinnige aanbod. Zij zijn er namelijk op gericht samen met jongeren programma’s te ontwerpen en deze met hun bijdragen uit te voeren. Zij spelen in op wat leeft bij de jeugd en gaan daarin samen met de doelgroep een stap verder. Zo is het organiseren van een open podium een kans om talenten en ervaringen verder te ontplooiën. Zodoende spelen zij in op competenties die in hun dagelijks leven van belang zijn om de eigen ontwikkeling en positie te vormen en een plaats te geven. Tijdens de activiteiten zijn zij bewust bezig met het ontplooiën en vergroten van competenties gericht op eigen interesses en leefomgeving.

Vaardigheden in het vmbo

Zoals hierboven een aantal voorbeelden worden geschetst over de invloed en inbreng van programma’s en werkvormen, die buiten de school worden ontworpen, ontwierp *Lindeman* een model voor algemene vaardigheden in het vmbo, zie *figuur 1*. Centraal in het model staan de *kernvaardigheden*. Deze kernvaardigheden moeten toegepast worden in een bepaalde context, de tweede cirkel. Spreken en luisteren zijn kernvaardigheden die betekenis krijgen bij samenwerken. In de derde cirkel staan vaardigheden die andere vaardigheden uit de binnencirkels nodig hebben. In de buitenste cirkel staan de complexere vaardigheden. De vaardigheden in het model zijn dekkend voor de algemene vaardigheden in het vmbo. De analyse van de werkvormen voor vaardigheidsonderwijs tonen aan dat de meeste werkvormen voor een belangrijk deel gebaseerd zijn op taalvaardigheden en communicatievaardigheden. Leerlingen moeten kunnen lezen, luisteren, schrijven en spreken, want zonder denken wordt er niet geleerd, zonder inhoud bestaat het vak niet, zonder de taal is de inhoud niet over te brengen. Vanuit deze *didactische* aanpak komt *Lindeman* tot de conclusie dat voor het vmbo prioriteit gegeven moet worden aan lees-, reflectie- en sociaal- communicatieve vaardigheden, waaronder samenwerken.

Figuur 1: Een model voor de indeling van algemene vaardigheden in het vmbo (www.aps.nl)

Vanuit het welzijnswerk gaat men hier een stap mee verder en richt zich op het sociaal- en communicatief vaardig(er) worden van leerlingen. Het aanbod van de sociale vaardigheidstrainingen is al bekend binnen het onderwijs. Ook wordt er steeds meer gewerkt aan het corrigeren van het gedrag van leerlingen samen met de leerlingen. Daarnaast is het belangrijk dat leerlingen leren reflecteren en bewust omgaan met het eigen gedrag. Daarom zouden verschillende vaardigheden niet onder de noemer 'gedragsverandering' moeten plaatsvinden, maar denk ik dat het in een breed pakket moet worden opgenomen. De kernvaardigheden die *Lindeman* benoemd zijn de basisvaardigheden om een gewenste manier van communicatie- en expressievermogen van deze jongeren te ontplooiën en eigen te maken. Het is belangrijk dat binnen het onderwijs de aandacht wordt gelegd op deze competentie.

3.4 LEERLINGEN PROFIEL

Leerlingen in het eerste en tweede leerjaar, hebben de leeftijd van 12 tot en met 15 jaar. Dit is een brede doelgroep en een belangrijke leeftijdscategorie. Vanaf 12 jaar maken zij een overgang naar het voortgezet onderwijs. Zij maken kennis met een nieuwe school, met verschillende jongeren, culturen en een ander soort onderwijs. Jongeren in de basisvorming op het vmbo zijn als het ware nog te vormen. Vmbo leerlingen in de basisvorming worden als burger ook mondig. Zij kunnen aangeven wat ze interessant vinden en/ of waar zij zich mee bezighouden. Dit betekent niet dat zij weten wat zij willen. Zij voelen zich nog onwennig, zijn leergierig en/ of enthousiast en staan open voor nieuwe invloeden en informatie. Het is belangrijk dat zij worden voorbereid op het voortgezet onderwijs, door het krijgen van de juiste ondersteuning en begeleiding. Belangrijk is het informeren en ondersteunen van leerlingen over onderwerpen, die op dat moment dicht bij hen komen te staan. Het is belangrijk om in te kunnen spelen op de *leefstijl* van jongeren.

Het zoeken naar aansluiting en gemeenschappelijke interesses en belangen van leerlingen is nodig om dicht bij hen te komen en daarbij de juiste begeleiding en sturing te kunnen geven. De leefstijl van jongeren heeft betrekking op gedrag, houdingen, uiterlijk, interesses én vloeit voort uit sociale verbanden, de leefomgeving thuis, op school en met vrienden. Kenmerken voor deze leerlingen is dat zij snel afgeleid zijn, behoefte hebben aan wisselende lesstof, actief bezig zijn en meer behoefte hebben aan uitdaging binnen het onderwijs. Daarbij moeten leerlingen het gevoel krijgen dat zij serieus worden genomen. Het is belangrijk dat kenbaar wordt gemaakt wat belangrijk is voor elk individu en dat zij zelf ontdekken waar zij goed in zijn en waar hun kansen liggen. Dit gebeurt door 'trial en error'.

Zelfstandigheid en verantwoordelijkheid

In het onderwijs wordt steeds meer eigen verantwoordelijkheid en zelfstandigheid van jongeren verlangd. Zij worden voor diverse keuzes gesteld en met name door de komst van het vmbo is de onderwijsomslag ook op de leerlingen berust. Deze jongeren bevinden zich in een bijzondere levensfase, namelijk de weg naar volwassenheid of *adolescentie*. Volgens Meeus (1994) worden vroege adolescenten steeds zelfbewuster, hebben behoefte aan positieve bevestiging en respect van volwassenen en willen steeds meer autonomie en inspraak bij het nemen van beslissingen. Zoals het bepalen van het avondeten of de tijd waarop zij gaan slapen. Het is ook een leeftijd van experimenteren en waarop uitdagingen worden aangegaan. Zo verkennen jongeren op steeds jongere leeftijd het uitgaansleven en besteden zij veel tijd aan het uiterlijk. Dit betekent dat jongeren op jonge leeftijd volwassen lijken of willen worden. Daarnaast verwerven kinderen via vrienden vaardigheden, attitudes en ervaringen die van belang zijn voor hun aanpassing en welbevinden. Dit laatste komt ook tot uiting tijdens activiteiten binnen de Brede School. Daar komen vaak leerlingen op af, die samen met hun vrienden vanuit gezamenlijke interesses deelnemen aan een programma.

Persoonlijke ontwikkeling

Een belangrijk gevolg van de recente maatschappelijke ontwikkelingen is dat van leerlingen meer zelfstandigheid wordt verwacht in het onderwijs dan ooit tevoren. Dit zijn vaardigheden die momenteel als onmisbaar worden gezien in het maatschappelijk verkeer en voor het functioneren op de arbeidsmarkt. De persoonlijke ontwikkeling van leerlingen wordt in toenemende mate van belang geacht tijdens hun leerontwikkeling. Hierbij is het nodig dat leerlingen zelfbewust zijn van hun eigen 'kennen' en 'kunnen'. Het kennismaken en aanleren van 'nieuwe competenties' kan hierbij een leidraad zijn bij het ondersteunen en aanwinnen van het bewust werken aan de eigen ontwikkeling. Het werken aan persoonlijke ontwikkeling kan betekenen; het *vergroten van het zelfvertrouwen, het verbeteren van het zelfbewustzijn en het beter sociaal leren interacteren*.

Leerlingen over het onderwijs

Het onderwijs is volgens veel leerlingen saai, te theoretisch en te weinig praktijkgericht, onvoldoende uitdagend en onvoldoende afwisselend. Diverse leerlingen vinden wat er buiten de school allemaal geleerd kan worden, belangrijker dan de school zelf.

Leerlingen geven aan dat docenten hen niet altijd goed aanvoelen en te zeer focussen op de vakinhoud. Leerlingen denken dat zij in staat zijn om eigen keuzes te maken, maar 'professionele begeleiding' is daarin noodzakelijk. Leerlingen willen niet alleen maar zelfstandig werken: leraren die voor de klas een inspirerend verhaal vertellen zijn ook gewenst.

3.4 EEN VISIE OP VMBO EN DE LEERLINGEN

Binnen het voortgezet onderwijs moet meer aandacht worden besteed aan actief- en zelfstandig leren. Dit wil zeggen dat leerlingen een steeds actievere rol hebben in hun eigen leren en gaandeweg meer zelfstandigheid en verantwoording krijgen. Om dit te bereiken, moet geleerd worden: leren uitvoeren, leren leren, leren communiceren en leren reflecteren. Dit is tevens van belang voor hun schoolloopbaan in het derde en vierde jaar waar zij praktijkgericht te werk gaan. Daarnaast leren leerlingen vaardigheden buiten school gemakkelijker dan daarbinnen. Competentiegericht leren kan de kloof tussen school en omgeving verkleinen. Deze manier van leren gaat uit van de competenties die een leerling al bezit en in de toekomst verder kan ontwikkelen. Behalve naar vaardigheid wordt ook gekeken naar *kennis* en *houding*. Een werkvorm die hierbij goed aansluit is projectonderwijs. Een instrument dat de leerlingen ondersteunt bij het vaststellen van hun eigen ontwikkeling (en competenties) is *het portfolio*, het persoonlijke dossier. Op het Terra College in Den Haag wordt het maken van een portfolio aangeboden op vrijwillige basis. Het portfolio wordt gemaakt ter compensatie van de prestaties uitgedrukt in cijfers, maar is niet verplicht.

Het wordt ook steeds belangrijker om te kijken naar talenten en competenties en niet naar kennis. In het dagelijkse leven vindt de confrontatie met competenties plaats. Het is belangrijk dat er wordt gekeken naar de individuele ontwikkelingsmogelijkheden van leerlingen. Het is ook belangrijk de behoeften te onderzoeken en daar het aanbod deels op aan te sluiten. Jongeren hebben baat bij een persoon die oprecht belang in hen stelt, hen respecteert, in hen gelooft, en hen vertrouwt. Jongeren zijn bereid te leren van volwassenen die hun serieus nemen en hun verantwoordelijkheid geven.

Het onderwijs moet meer leerling-gericht zijn. Het is belangrijk leerstof aan te bieden die past bij hun leefwereld. Opdrachten die betekenis hebben maken dat leerlingen meer over het onderwerp willen weten. Veel leerlingen in het vmbo zien nauwelijks samenhang tussen de verschillende vakken. Door bijvoorbeeld het aanbieden van een breder lesprogramma en onderwerpen die aansluiten bij het dagelijkse leven. Het doel en de inhoud van de vakken moet begrepen worden en nut hebben voor de leerlingen. Dan pas kunnen zij er gericht mee aan de slag.

Ongeveer zestig procent van de problemen in het VO bestaan uit ordeproblemen in de klas. De sfeer beïnvloedt de leeromstandigheden, motivatie en inzet in en aan de lesactiviteit. De motivatie en inzet van leerlingen worden gezien als goede voorspellers van de schoolloopbaan.

Gedeeltelijk hangen verschillen in motivatie samen met de achtergrondkenmerken, maar er gaat ook een onafhankelijke invloed van uit op het verloop van de schoolloopbaan. Diverse onderzoekers vinden het voorspelbaar dat de moderne leerdoelen, zoals de nadruk op het leren van vaardigheden en de toepassing van kennis, tot een grotere motivatie van leerlingen leiden. Deze motivatie wordt ook zichtbaar in een omgeving waarin leerlingen zich uitgenodigd voelen, namelijk in een *krachtige leeromgeving*. De Winter spreekt over het creëren van een sociale infrastructuur, die positieve verwachtingen ten aanzien van jongeren uitstraalt. In een dergelijke sfeer zijn regels en normen ook makkelijker te stellen en te handhaven, omdat ze deel uitmaken van een gewogen balans: 'die tussen steun en toezicht' (*Congresbundel, Jongeren en vrije tijd, 2003*). Deze sfeer kan binnen de ruimtes die het onderwijs toelaat, worden gecreëerd.

3.5 CONCLUSIE

In deze conclusie geef ik antwoord op twee deelvragen. De eerste deelvraag luidt: *"Wat is het huidige onderwijs aanbod in het kader van sociale competenties?"*

In het eerste en tweede leerjaar krijgen leerlingen een standaard vakkenpakket aangeboden. De leerlingen krijgen les in minstens 15 vakken. Het niveau is aangepast aan het specifieke onderwijsniveau dat een leerling volgt. In de basisvorming ligt het accent op kennismaken met de verschillende vakken. Daarnaast staan de kunstvakken beeldende vorming, muziek, dans en drama op het rooster. Vrije ruimte wordt voornamelijk gebruikt voor het maken van huiswerk of keuzevakken. In de basisvorming wordt daarnaast veelal aandacht besteed aan bijles en huiswerkbegeleiding, waarin het accent ligt op het ondersteunen van leerlingen die moeite hebben met een vak. Daarnaast wordt steeds meer ruimte gecreëerd voor projecten, trainingen en voorlichtingen die binnen de lessen door instellingen worden gegeven. Hiervoor worden onderwerpen en thema's aangesneden die betrekking hebben op de leefwereld en situaties waarin leerlingen mee van doen hebben. In het kader van persoonlijke vorming en leerontwikkeling van leerlingen wordt binnen de mentorlessen steeds meer aandacht besteed aan het werken aan vaardigheden. Deze vaardigheden hebben betrekking op leren samenwerken, zelfstandig werken, maar ook het corrigeren van ongewenst gedrag en houdingen. Op verschillende vmbo scholen wordt op dit moment geëxperimenteerd met programma's in het kader van sociale competenties. Deze programma's worden voornamelijk projectmatig als binnen de lessen aangeboden en uitgevoerd. Ik denk dat de aandacht moet worden gevestigd op de vaardigheden binnen het onderwijs. Werken aan wat van meer betekenis is voor de leerlingen zelf en hun ontwikkeling. Dus vooral vaardigheden die passen bij het schoolvak of de leerweg en die in het verlengde van de wensen en van de leerling liggen. De aansluiting bij de vier leerwegen is een grote kans om meer aandacht te besteden aan de persoonlijke ontwikkeling en vaardigheden. Deze aansluiting kan worden gecreëerd door in de basisvorming het accent te leggen op de sociale competenties. Scholen moeten veel meer kijken naar de individuele ontwikkelingsmogelijkheden van kinderen.

Een doel wat niet vergeten mag worden is dat leerlingen zich optimaal kunnen ontplooiën en ontwikkelingen binnen het onderwijs, wanneer zij met meer plezier, inzet en vanuit betrokkenheid bij de school en het onderwijs, willen participeren. Dit heeft tevens invloed op hun functioneren en de resultaten. Er moet worden gekeken naar waar de behoeften liggen en daarop het aanbod passend maken.

“Wat zijn de kenmerken van vmbo leerlingen in de basisvorming?”

Leerlingen in het eerste en tweede leerjaar in het vmbo verschillen van elkaar door de eigen leef- en leerstijl en daarnaast door hun verschillende achtergrondsituatie. Deze leerlingen zijn vormbaar, ze voelen zich nog onwennig staan open voor nieuwe invloeden en informatie. Vmbo leerlingen zijn snel afgeleid, hebben behoefte aan afwisseling van lesstof en werkvormen, houden van uitdaging en zijn graag actief bezig. Zij willen serieus worden genomen. Het is belangrijk dat kenbaar wordt gemaakt wat belangrijk is voor elk individu en dat zij zelf ontdekken waar zij goed in zijn en waar hun kansen liggen. Jongeren worden steeds zelfbewuster, hebben behoefte aan positieve bevestiging, aan respect van volwassenen en willen steeds meer autonomie en inspraak bij het nemen van beslissingen. Vanuit CMV wordt gekeken naar waar het nodig is om bij te dragen binnen de schoolloopbaan van leerlingen. Daarnaast wordt aandacht besteed aan hun achtergronden en leervermogen. Ik zie een goede toekomst voor het vmbo en deze leerlingen. Ik denk niet dat leerlingen iets missen in het onderwijs op deze leeftijd. Ik denk wel dat het aanbod aantrekkelijk moet zijn om leerlingen tegemoet te komen in het eigen maken en bevorderen van sociale competenties. Belangrijk hierbij is dat zij de juiste ondersteuning krijgen bij het verwerken en omgaan met de hoeveelheid nieuwe materialen, lesstof en opdrachten die zij meekrijgen. Sociaal communicatieve vaardigheidstrainingen zijn van belang voor de ontwikkeling van deze jongeren. Dit om leerlingen beter te kunnen ondersteunen en te motiveren in de eigen ontwikkeling en loopbaan. Zij hebben een extra schouderklopje nodig om zich te ontplooiën en profileren. Ik denk dat elk leerjaar in het vmbo een uitdaging is voor elke leerling. Zeker met de komst van de Brede School en projecten gericht op kunst, cultuur en ict bevorderen blijkbaar de motivatie van jongeren in het onderwijs. Belangrijk is dus dat er geïnvesteerd wordt in het onderwijs en in de leerlingen en dat is een punt. Investeren in de jeugd is investeren in de toekomst.

In dit hoofdstuk komt het begrip *sociale competenties* aan bod. Het ontwikkelen van sociale competenties wordt steeds meer een reguliere doelstelling van het onderwijs voor alle leerlingen. Het besef dringt door dat sociale competenties essentieel zijn om je in de maatschappij en in je beroep te kunnen handhaven.

Dit hoofdstuk is onderverdeeld in vijf paragrafen. In de eerste paragraaf 4.1, ga ik uitgebreid in op het begrip sociale competenties. In paragraaf 4.2 zal ik ingaan op de theorie van de leerstijlen volgens Kolb. Paragraaf 4.3 behandelt een viertal leerconcepten die vanuit CMV actueel zijn. Vervolgens wordt in paragraaf 4.4 een vertaling gemaakt van het toepassen van sociale competenties binnen het onderwijs. In paragraaf 4.5 wordt het hoofdstuk samengevat en tevens antwoord gegeven op de deelvraag *“Wat versta ik onder sociale competenties?”* en *“Vanuit welke CMV leerconcepten kunnen sociale competenties van vmbo leerlingen worden bevorderd?”*

4.1 BEGRIPSDEFINIERING

De definitie van sociale competenties wordt door auteurs, professionals uit het werkveld en andere verschillend gedefinieerd. Ten Dam³ geeft twee benaderingen om zijn definitie te verduidelijken. Als eerste omschrijft hij sociale competenties vanuit een ontwikkelingspsychologisch perspectief. Ten tweede beschrijft hij het begrip in het perspectief van sociale participatie en kritisch burgerschap (Sociale competentie langs de meetlat, pagina 28-31). Uit de literatuur blijkt dat sociale competenties geen gemakkelijk begrip is. In het ‘Rotterdams onderwijsachterstandenplan’ (ROAP) is een definitie geschreven die betrekking heeft op de tweede omschrijving van Ten Dam. In het ROAP luidt de definitie van sociale competenties als volgt: *‘Sociale competenties is het geheel van kennis, vaardigheden en handelingen met betrekking tot het eigen sociaal-emotioneel functioneren, de interactie met anderen en de invloed daarvan op de inrichting van de samenleving’* (2002-2006).

De definitie van sociale competenties is naar mijn mening; *‘Het geheel van gedrag, houding en vaardigheden, die men nodig heeft om het eigen leven en zichzelf, op een gewenste manier te positioneren en uit te dragen in de samenleving, rekening houdend met de gestelde normen en waarden en met anderen’*. Het ‘sociale’ heeft betrekking op het welbewust en positief tegemoetkomen van de medemens en de omgang met elkaar. Het begrip ‘competentie’ heeft betrekking op het gedrag, de houding en het bezitten van vaardigheden om sociale aspecten te kunnen uitdragen.

³ Geert ten Dam: hoogleraar onderwijskunde en rector van het Instituut voor de Lerarenopleiding van de Universiteit van Amsterdam.

Als het gaat over sociale competenties dan gaat het over het bezitten van kennis van de maatschappij, een democratische houding, het leren voor je mening uit te komen, respect voor anderen, leren samenwerken en leren communiceren, het kunnen en willen leveren van een kritische bijdrage aan de samenleving, het ontwikkelen en nemen van verantwoordelijkheid. Het uitgangspunt van sociale competenties zie ik als *sociale participatie en kritisch burgerschap*. Sociale participatie vertaal ik naar het deelnemen aan sociale verbanden in de maatschappij. Kritisch burgerschap vertaal ik naar het passief en actief nadenken en betrokken zijn bij politieke en economische kwesties, acties, ontwikkelingen en situaties die in de maatschappij plaatsvinden. Hierbij een eigen visie kunnen ontwikkelen en perspectieven kunnen zien en begrijpen. Nadenken over de eigen rol en positie in de maatschappij en welke bijdragen je zelf kan hebben aan de maatschappij. Het is belangrijk dat mensen zich kunnen en durven uit te laten, opkomen voor eigen- of publiekelijke belangen en daarin op een gewenste manier in kunnen optreden. Het besef van goed burgerschap en sociale participatie is van betekenis in het zichzelf positioneren in de maatschappij. Als 'sociale competenties' als onderwijsdoel wordt ingevoerd, moet inhoudelijk de nadruk liggen op die aspecten van sociale competenties die de maatschappelijke kansen van jongeren vergroten. Daarnaast is ook maatschappelijke verantwoordelijkheid een belangrijk aspect van sociale competenties.

Naast sociale competenties kent men een aantal andere competenties. *Berbers* bespreekt deze competenties, zoals; *associatievermogen, onderscheidingsvermogen, technologische competentie, identiteitscompetentie, rechtvaardigheidscompetentie, historische competentie, ecologische competentie, communicatie- en expressiecompetentie* (De bagage van de moderne nomade. Over competenties, vormingswerk en professionaliteit, 1997). Ik vind dat sociale competenties goed aansluit bij de bovengenoemde competenties. Sociale competenties vertaal ik in deze context naar de vaardigheden, het gedrag en de houding die men nodig heeft om deze competenties eigen te kunnen maken en op een welbewuste wijze daarmee leert om te gaan en handelt. Naast de betekenis van het bevorderen van het vermogen van samenhang tussen deze competenties, komen deze competenties ten goede aan vaardigheden die zowel voor het individu als in groepsverband van belang is om zichzelf zowel actief als passief in te zetten voor sociale participatie en kritisch-democratisch burgerschap.

Van belang is het besef en ontwikkelen van sociale competenties op de werkplek, in de massamedia, verenigingen, in buurtacties of thuis. Deze plekken en situaties vormen evenzoveel leercontexten voor *actief burgerschap*. Alleen op die manier kunnen mensen verschillende competenties verwerven in reële maatschappelijke praktijksituaties.

4.2 LEERSTIJLEN

Sociale competenties moeten naast het ervaren en ermee kunnen omgaan ook *geleerd* worden. Het woord 'leren' is afgeleid van het Latijnse woord 'lira', dat volgens het van Dale-woordenboek 'door de ploeg opgeworpen aardrug' betekent. De grondbetekenis van leren is 'het volgen van een spoor'. Door het volgen van dit spoor kunnen relatief duurzame veranderingen ontstaan in kennis, houdingen en vaardigheden. Dit spoor is oneindig en duurt levenslang, maar binnen de context van het vmbo is het voor vmbo leerlingen wellicht de weg die zij afleggen van de basisvorming naar hun beroepsplaats. *Leren* kent diverse verschijningsvormen en vindt plaats in allerlei leeromgevingen. Leren vraagt om situaties die mensen in staat stellen een zinvol verband te leggen tussen de roep om nieuwe competenties en hun persoonlijke behoeften. Ieder is geneigd een probleem of leertaak vanuit een bepaalde aanpak of strategie te lijf te gaan. De manier waarop iemand gewend is een leertaak of probleem aan te pakken wordt ook wel aangeduid als *leerstijl*. Zo behandelt Kolb een aantal leerstijlen.

De leerstijlen volgens Kolb

De Amerikaanse psycholoog Kolb bespreekt in zijn theorie de stijl tussen een 'doener' en een 'denker'. Hij stelt dat er vier fasen in leerprocessen zijn te onderscheiden:

Concreet ervaren is iets doen en dan ontdekken wat dat voor gevolgen heeft. Zo'n ervaring is vaak emotioneel gekleurd: de leerling ervaart al doende succes of teleurstelling.

Reflectief observeren is bekijken wat er gebeurd is en daarover nadenken en erop verder fantaseren. De leerling probeert de oorzaken en achtergronden daarvan te ontdekken en te bedenken wat de mogelijke gevolgen zouden kunnen zijn.

Abstract conceptualiseren, de leerling zoekt een theorie. Hierdoor hoopt hij aan wat hij ervaren heeft en waarover hij heeft nagedacht een zekere voorspelbaarheid te kunnen koppelen.

Actief experimenteren, de leerling toetst of de in de vorige fase ontdekte theorie werkelijk klopt. Niet alleen door zijn eerste handeling te herhalen, maar ook door die theorie toe te passen op andere, soortgelijke situaties.

Volgens Kolb komen deze vier fasen in elk leerproces voor, echter niet altijd in dezelfde mate en in dezelfde volgorde. Ook hier kan worden uitgegaan van praktijk en theorie. Het tastbaar en (h)erkenbaar maken van de situatie heeft meer impact en invloed op de leerontwikkeling van de leerling. De fase die de leerling het meest aanspreekt, is meestal ook de activiteit waarmee hij zal beginnen als hij een leertaak krijgt en waarin hij ook de meeste energie in zal steken. Omdat hij leertaken vanuit zijn favoriete activiteit benadert, zal zijn vaardigheid op dat gebied ook het beste ontwikkeld worden. Zo ontstaat dan geleidelijk de 'denker' of de 'doener'. De doener is het meest actief in de fasen concreet ervaren en actief experimenteren. De 'denker' voelt zich het beste thuis bij activiteiten reflectief observeren en abstract conceptualiseren. Leerlingen op het vmbo zijn in staat om creatief te denken. Uit gesprekken met docenten en sociaal cultureel werkers die binnen het vmbo actief zijn kreeg ik de boodschap dat leerlingen 'doeners' zijn. Tijdens de lessen en

activiteiten is het belangrijk dat de programma's afwisseling, actie en uitdaging bevatten en dit in verschillende werkvormen aanbiedt. Het vmbo komt de leerlingen daarin tegemoet met het aanbieden van vier verschillende leerwegen die een aansluiting moeten zijn bij de leerstijlen van leerlingen. Tot die tijd biedt de basisvorming vrije ruimte en ondersteuning voor het ontwikkelen en creëren van de eigen leerstijl.

4.3 LEERCONCEPTEN

De opkomst van 'levenslang leren' heeft aangezet tot nieuwe leerconcepten. Hierbij is er aandacht voor het individuele leren en het groepsleren gericht op persoonlijke- en maatschappelijke vorming. De leerconcepten die actueel zijn in het cultureel maatschappelijk vormingswerk hebben betrekking op het leren in de praktijk oftewel ervaringsleren⁴. In deze paragraaf is daarom gekozen de volgende leerconcepten te bespreken: *sociaal leren*, *formeel leren*, *niet- formeel leren* en *informeel leren*. Als het gaat om het vergroten en eigen maken van sociale competenties zijn deze manieren van leren de basis om deze competenties te leren.

Sociaal leren | Sociaal leren is het leren functioneren van groepen of sociale verbanden, in nieuwe, onverwachte, onzekere en moeilijk te voorspellen situaties. Het doel is sterker neer te zetten om op die manier collectief oplossingen te vinden voor gemeenschappelijk ervaren en geformuleerde problemen en uitdagingen. Sociaal leren is zowel leren *om*, als leren *door* participeren. *Jansen* concludeert, dat het er bij sociaal leren telkens om gaat, de juiste balans te vinden tussen het individuele en het collectieve, de productkant en de proceskant en tussen de groep en de buitenwereld (*Sociaal leren*, 1999).

Formeel leren | Formeel leren bevindt zich vaak op school en heeft een formeel karakter. Formeel leren vindt plaats binnen het gestructureerde, formele onderwijssysteem, waarbij lesmethodes standaard zijn. Het is vooral gericht op het verwerven van kennis die meetbaar is. Het traject wordt afgesloten met examens en/of diploma's. Binnen het terrein van onderwijs wordt deze manier van leren aangeboden ter vergroting en bevordering van het leervermogen van mensen.

Niet-formeel leren | Niet-formeel leren is buitenschools leren in een leeromgeving die in zekere mate gestructureerd is. De activiteiten vinden plaats buiten schoolverband, bijvoorbeeld in jongerencentra. Het is gebaseerd op leerdoelen binnen een afgebakend tijdsbestek en het is een bewust proces. De leerervaringen hebben vooral betrekking op vaardigheden en competenties. Het uitgangspunt is vrijwillige deelname. Het jeugd- en jongerenwerk is een belangrijke leeromgeving voor jongeren om sociaal vaardig(er) te worden. Het programma *Jeugd voor de Europese Unie NIZW* is actief bezig met het ondersteunen van jongerenorganisaties en trainingen om Europese

⁴ **Ervaringsleren:** is het verwerven van kennis, attituden en vaardigheden over jezelf en over je omgeving door eigen waarneming en deelname in concrete situaties en door systematisch nadenken daarover onder begeleiding (Erkamp, 1982)

uitwisseling te bevorderen. Ook zij vinden dat niet- formeel leren een belangrijke aanvulling is voor jongeren op het formele onderwijssysteem om zich goed te kunnen handhaven in de veranderende samenleving. Het aanbieden van een actieve rol in de samenleving in vorm van een maatschappelijke stage of vrijwilligerswerk is een belangrijk onderdeel om jongeren te laten participeren en leren in de praktijk.

Informeel leren | Informeel leren heeft betrekking op het leren uit ervaring in het dagelijkse leven. Het gaat over het spontaan leren en ‘learning by doing’. Informeel leren vindt zowel plaats in het gezin en in de vriendenkring als bij vrije tijdsactiviteiten. Het leren gebeurt hier vaak incidenteel en is informeel van aard. Het gemeenschappelijke in alle vormen van leren is dat het over het algemeen gaat om min of meer duurzame gedragsverandering. Door het leren verandert er namelijk vaak wat in je gedrag. Je gaat dingen anders doen of je gaat anders denken doordat je wat geleerd hebt over bepaalde onderwerpen.

Deze manieren van leren, met uitzondering van formeel leren, zijn erop gericht om ervaringen uit te wisselen en te reflecteren. Daarnaast spelen de leeromgeving, de situatie en de leerervaring een belangrijke rol. Binnen het cultureel maatschappelijk vormingswerk worden deze manieren van leren bewust ingezet en zodanig vertaald naar het leervermogen en de leerontwikkeling van mensen. In de volgende paragraaf wordt een vertaling gemaakt van de leerstijlen en leerconcepten naar het onderwijs.

4.4 VERTALING NAAR HET ONDERWIJS

Kritisch en democratisch burgerschap

Het begrip ‘sociale competenties’ wordt in verschillende betekenissen gebruikt. Sociale competenties is een middel om tot kritisch en democratisch burgerschap te komen. Hierbij is van belang dat jongeren leren verantwoordelijkheid te dragen voor zichzelf en voor elkaar. Het is daarom belangrijk sociale competenties op school niet als schoolvak aan te bieden, maar structureel in het onderwijsprogramma in te bouwen. Vaardigheden die bijdragen aan de sociale en maatschappelijke positie van jongeren en in hun weg naar volwassenheid zijn zeer bepalend voor de toekomst van de maatschappij en de individuele situatie. Het is van belang dat jongeren in hun weg naar volwassenheid daarin worden ondersteund en begeleidt. Vaardigheden moeten eigen worden gemaakt en door jongeren zelf bewust worden ervaren. Wanneer het een verplicht schoolvak wordt met als eindresultaat een rapportcijfer kan men goed burgerschap beter wegstrepen. Volwassenen moeten aantonen dat sociale competenties belangrijk zijn voor jongeren in hun schoolloopbaan, jongeren moeten de vaardigheden van sociale competenties (h)erkennen en belangrijk vinden.

Om aan de maatschappij deel te nemen, moeten kinderen ontdekken wie zij zijn en hoe zij staan tegenover zichzelf en anderen. Zo vraagt *De Winter*⁵ in zijn pleidooi over 'Sociale verbondenheid als pedagogische uitdaging', aandacht voor democratisch burgerschap binnen het onderwijs. Hij vindt dat het begrip 'sociale competenties' als een rode draad door het onderwijs moet lopen. Op het Terra College in Den Haag is onlangs het project 'leerlingenparticipatie' van start gegaan. Leerlingen werken daar zowel vanuit de eigen vraag als in opdracht vanuit de school aan leerlingenparticipatie. Door bijvoorbeeld het organiseren van een voetbaltoernooi, een klassikale lunch, een schoolfeest en het opknappen van de school. Het uitgangspunt is, dat jongeren elkaar positief tegemoet komen, elkaar kunnen ondersteunen en leren samenwerken. Deze aspecten van sociale competenties worden dan ook bevorderd zowel binnen als buiten de lessen. Door leerlingenparticipatie wordt geprobeerd dat leerlingen zich meer betrokken voelen bij de school. Wanneer leerlingen zich veilig en betrokken voelen bij school en school leuk gaan vinden, dan zal de motivatie en inzet om te participeren binnen de school en in de klas worden vergroot.

Leerconcepten

Hoewel formeel leren binnen de schoolmuren plaats vindt komt niet-formeel leren en informeel leren steeds dichterbij het onderwijs te staan. Niet-formeel leren wordt georganiseerd in het kader van de Brede school, de verlengde schooldag en het jeugd- en jongerenwerk. Informeel leren vindt ook plaats in de pauze, de weg naar school en buiten de schoolles. Steeds meer wordt gesproken over het creëren van een krachtige leeromgeving op school. Men is erop uit meer informele leerplekken te organiseren. Dit is in het belang van het leerproces van de leerlingen en maakt positief gebruik van de samenwerking met instellingen en professionals buiten de school.

Het informeel-, niet- formeel- en sociaal leren van leerlingen biedt binnen het onderwijs kansen voor het vergroten van sociale competenties. In grote lijnen gaan deze vormen van leren in op het bewust nadenken, reflecteren en beoordelen van de eigen handelingen, gedrag en houding die iemand heeft ondernomen en ervaren in situaties in het dagelijks leven. Deze vaardigheden zijn nodig om op gewenste wijze te leren omgaan met alledaagse en onverwachte situaties. Een voorbeeld hiervan is het (h)erkennen van de eigen verantwoordelijkheid als individu (al dan niet in groepsverband) en daarbij respectvol, gelijkwaardig en rechtvaardig omgaan met de medemens.

Binnen- en buitenschool

De Brede School biedt een structureel programma gericht op het ervaren en omgaan met nieuwe competenties. Hier ligt de mogelijkheid om deel te nemen aan activiteiten vanuit de eigen interesse om zodoende vaardigheden te ontwikkelen. Binnen het onderwijsprogramma zie ik graag ruimte waarbinnen aandacht en tijd wordt besteed aan het bespreken en behandelen van ervaringen die buiten school zijn opgedaan. Hierbij is het creëren van informeel leren uitzonderlijk, omdat binnen deze kaders een sfeer moet worden ervaren waarbinnen leerlingen hun ervaringen willen

⁵ Mischa de Winter: hoogleraar aan de vakgroep pedagogiek van de Faculteit Sociale Wetenschappen van de Universiteit van Utrecht

uitwisselen. Daarnaast gaat het om het zelfstandig en actief nadenken en over hoe zij hierbij kunnen handelen en ermee kunnen omgaan. Binnen deze context ervaar ik de aandacht voor sociale competenties als een actief onderdeel binnen het onderwijsprogramma. Zodoende is het belangrijk dat leerlingen oog krijgen voor hun eigen manier van handelen en reactie- en associatievermogen. Vanuit school moet ondersteuning en begeleiding worden geboden om actief(ver) deel te nemen aan de maatschappij. Dit door ondersteuning en aanbod te bieden op het gebied van politieke achtergronden, het lezen van kranten, het doen van vrijwilligerswerk en een sociale stage. De school is het vertrekpunt en het ontvangstpunt voor het uitwisselen en leren omgaan van ervaringen. Er is ruimte voor de eigen inbreng en er wordt gezocht naar aansluiting en actieve deelname in de les, doordat er wordt gevraagd naar dezelfde ervaringen, emoties en gevoelens. Ik denk bij de eerste les van de schoolweek aan een klassikale start. Het idee is om in deze les ervaringen uit te wisselen, die de leerlingen in het weekend hebben meegemaakt en deze terug te koppelen in de klas. Vervolgens kunnen de leerlingen in subgroepjes doorgaan op de ervaringen en zodoende gericht aan de slag te gaan met het bespreken van de geleerde vaardigheden. Deze aanpak kan worden gecombineerd in en samen met lessen als maatschappijleer, mentorlessen en in de lessen in het kader van culturele- en kunstzinnige vorming als drama. Het communicatievermogen van kinderen, zoals het kunnen samenwerken, zelf verantwoordelijkheid dragen en keuzes maken, kunnen hierbij worden aangescherpt.

Een grote uitdaging is het verbinden van praktijksituaties, de werkplekkenstructuur en de leerwerktrajecten met de theorie. De kunst is te zoeken naar contexten die leerlingen aanspreken, die kunnen heel goed uit de leefwereld van jongeren komen. Praktijkleren is essentieel als je kijkt naar de manier waarop jongeren tegenwoordig leren. Het onderwijs is absoluut niet meer het enige leerkanaal. De kern is dat het onderwijs meer integraal van karakter moet zijn en meer moet uitgaan van levensechte problemen. Binnen het onderwijsprogramma wordt vaak geprobeerd door middel van audiovisuele middelen in te spelen op de interesse en de leefwereld van jongeren. Centrum 16/22 richt zich op interactie en betrokkenheid van leerlingen. Door creatieve werkvormen toe te passen als het werken met video en andere audiovisuele middelen, het toepassen van spelvormen, het maken van producten zoals tentoonstellingen, kranten en reportages. De gehanteerde werkvormen stimuleren de leerlingen tot zelfstandig denken en handelen.

4.6 CONCLUSIE

In deze paragraaf geef ik antwoord op twee deelvragen. De eerste deelvraag luidt:

“Wat versta ik onder sociale competenties?”

Onder sociale competenties versta ik het geheel van gedrag, houding en vaardigheden, die men nodig heeft om het eigen leven en zichzelf op een gewenste manier te positioneren en uit te dragen in de samenleving, waarbij hij rekening houdt met anderen.

Sociaal competent zijn betekent in deze context het bezitten van kennis van de maatschappij, een democratische houding, het leren voor je mening uit te komen, respect voor anderen en het kunnen en willen leveren van een kritische bijdrage aan de samenleving, het ontwikkelen en nemen van verantwoordelijkheid en leren communiceren. Het uitgangspunt van sociale competenties zie ik als *sociale participatie en kritisch burgerschap*.

“Vanuit welke CMV leerconcepten kunnen sociale competenties van vmbo leerlingen worden bevorderd?”

In een krachtige leeromgeving wordt informeel leren gestimuleerd. Hier worden leerlingen geprikkeld Door het stimuleren en daarmee het bevorderen van de motivatie en inzet van leerlingen kan alert gewerkt worden aan het bewust worden van hun sociale competenties. Het is hier van belang dat sociale competenties vanuit een krachtige leeromgeving worden eigen gemaakt. Dit om zodoende de sociale- en maatschappelijke positie van elk individu vorm te geven. Dit vraagt om een verantwoordelijke bijdragen van de persoon die hen daarin ondersteunt en coacht. Er moet ruimte zijn voor inbreng van de leerlingen en voor interactie met de leerlingen. Het is van belang dat leerlingen zelfstandig, zelfbewust en alert bezig zijn met het ontwikkelen van de eigen sociale competenties, door deze te kunnen plaatsen, inzien en verplaatsen in maatschappelijke situaties in de praktijk. Leren in de praktijk is bij uitstek de methode om leerlingen te laten leren. Het leerconcept niet-formeel leren bevordert het leerproces van deze leerlingen, door de inzet en deelname van leerlingen tijdens naschoolse activiteiten te stimuleren en te bevorderen. Niet-formeel leren is een goede aansluiting bij het formeel onderwijs. Het praktijkleren kan deels het formeel leren op school vervangen. Buiten de school vinden leerprocessen plaats die leerlingen in staat stellen de eigen competenties te ontwikkelen. Het gaat om het creëren van een informele sfeer, waarin jongeren zich uitgedaagd en betrokken voelen om vaardigheden te ontwikkelen.

In dit hoofdstuk beschrijf ik de positie van de *CMV- beroepsbeoefenaar* binnen het onderwijs. Het doel is om aan te tonen vanuit welke positie en functie(s) de CMV-beroepsbeoefenaar kan functioneren binnen het onderwijs en hoe zij vanuit haar deskundigheid bijdragen kan leveren aan het bevorderen van sociale competenties van vmbo leerlingen.

Dit hoofdstuk is opgebouwd in vier paragrafen. In paragraaf 5.1 ga ik kort in op de verschuiving van de positie van een CMV'er naar het werkveld onderwijs. In paragraaf 5.2 bespreek ik twee hoofdfuncties die de CMV-beroepsbeoefenaar in het onderwijs kan uitvoeren. In paragraaf 5.3 beschrijf ik een aantal suggesties voor de uitvoering van de CMV-beroepsbeoefenaar binnen het onderwijs. In paragraaf 5.4 de conclusie, geef ik antwoord op de deelvraag: *"Vanuit welke positie en rol kan de CMV'er functioneren binnen het onderwijs?"* en *"Hoe kan ik als CMV-beroepsbeoefenaar bijdragen aan het bevorderen van sociale competenties binnen het vmbo onderwijs?"*

5.1 VERSCHUIVING IN HET WERKVELD

In hoofdstuk 3, op pagina 11-12, kwamen de ontwikkelingen aan de orde die binnen het vmbo onderwijs hebben plaatsgevonden. De reden van de ontwikkelingen in het onderwijs hebben weer betrekking op de veranderde processen en ontwikkelingen in de maatschappij. De CMV'er heeft oog voor deze ontwikkelingen en erkent de noodzaak om te investeren in het welzijn van jongeren. Tegen die achtergrond vinden er verschuivingen plaats in positie, rol en functie van de CMV professionals. Een CMV'er kan naar mijn mening goed functioneren binnen de kaders van het onderwijs, mits hij of zij zich verder ontplooit in de voorwaarden en beleid van de school. De vraag naar de professie van CMV'ers wordt omarmd en gezien als de oplossing voor het in bedwang houden van de jeugd, die vragen om voorzieningen en uitdaging in het onderwijs. Dit betekent dat professionals uit het werkveld van CMV nodig zijn om de leerlingen binnen het onderwijs tegemoet te komen met als doel de lerende te laten leren, de negativiteiten te bestrijden en met de ontwikkelingen in de maatschappij mee te gaan, kortom het verbinden van vraag en aanbod binnen het onderwijs. Met de komst van de Brede School, de Verlengde schooldag, de Vakantieschool en het recente educatieve aanbod van non-profitinstellingen, is de CMV'er de juiste schakel die binnen het onderwijs kan bijdragen en functioneren.

5.2 BEROEPSBEOEFENAAR

De CMV-beroepsbeoefenaar kenmerkt zich door de positie van intermediair. Zij fungeert hierbij als tussenschakel in de maatschappij. Het uitgangspunt van deze positie is het opsporen van wensen en behoeften van individuen, groepen en organisaties. Vanuit haar dienstverlenende functie is de CMV'er erop gericht verbanden te leggen tussen deze individuen, groepen en organisaties. Vervolgens om het aangaan van contacten, relaties en eigen initiatieven te stimuleren. Het doel hierbij is een bijdrage te leveren aan het zinvol besteden van de vrije tijd van mensen. Binnen het onderwijs wordt deze positie zichtbaar als de CMV'er die de vragen en wensen van docenten, onderwijsontwikkelaars en de leerlingen onderzoekt en afweegt aan de ontwikkelingen die in de samenleving plaatsvinden. Het uitgangspunt is om de gaten tussen deze relaties op te vullen oftewel te lijmen. CMV kan vanuit haar tussenpositie binnen het onderwijs hen tegemoet komen en samen met de betrokken partijen inspelen op de vragen. Anderzijds maakt de CMV'er gebruik van het aanbod van mogelijkheden van het onderwijs, de instellingen en onderwijsontwikkelaars.

De CMV-beroepsbeoefenaar kan vanuit verschillende functies operen binnen het onderwijs. Kenmerkend zijn de vijf kerntaken van de CMV-beroepsbeoefenaar. De kerntaken zijn *contact leggen en oriënteren, programmeren en organiseren, begeleiden en leiding geven, beleid en beheer én beroep in ontwikkeling*. Deze diversiteit aan taken maakt de CMV beroepsbeoefenaar veelzijdig. Binnen het onderwijs hanteert de CMV'er deze taken vanuit haar positie van intermediair. De kerntaken kunnen in het kort worden omschreven als; het uitdagen en bij elkaar brengen van mensen, door verdieping en oriëntatie in de leefwereld van de leerlingen. Het begeleiden van leerlingen in hun ontwikkeling en bij het opkomen voor hun belangen. Daarmee lever je een bijdrage aan culturele en maatschappelijke veranderingsprocessen. Het organiseren en programmeren van activiteiten en programma's die passen binnen de kaders van het onderwijs. Het ondersteunen van leerlingen om zich in te zetten voor verbeteringen in hun leefomgeving op school als in de privé-sfeer. Zich positioneren en functioneren vanuit de organisatie, bedrijf of instelling en daarbij kunnen reflecteren op eigen handelingen opdat de professional zich daarin kan ontwikkelen. Daarnaast is het van belang dat de CMV'er op gelijkwaardig niveau de dialoog voert met het bestuur, docenten, onderwijsontwikkelaars en de leerlingen die allen op eigen niveau participeren aan het onderwijs.

Vanuit de positie van intermediair kan de CMV'er de vijf kerntaken beoefenen en daarin verschillende rollen aannemen. Ik spits mij toe op de functie van *programma-ontwikkelaar en-makelaar en coach*.

Programma-ontwikkelaar en -makelaar

Binnen het onderwijs kan CMV een bijdrage leveren aan het onderwijsprogramma door het organiseren en programmeren van activiteiten en programma's die nodig zijn in het kader van sociale competenties. Dit wordt uitgevoerd binnen de gestelde kaders van het onderwijs.

De CMV'er is in staat om activiteiten te ontwerpen, te ontwikkelen en aan te bieden. Hierbij let zij op de maatschappelijke vraagstukken, de behoeften van de leerlingen en zoekt naar aansluiting binnen het onderwijs. Deze activiteiten en programma's kunnen plaatsvinden in het projectonderwijs, in de pauzes, in de vrije ruimte en anders ter aanvulling van de 'gewone' lessen of na schooltijd. In de aansluiting bij de jeugd zal het agogische aspect naar voren komen waarin belangen en wensen naast elkaar worden gelegd én educatieve activiteitenprogramma's worden ontwikkeld. Daarnaast brengt de CMV'er structuur aan de vraag van leerlingen.

Vanuit haar functie van programma-ontwikkelaar en -makelaar is de CMV'er sterk in contact leggen, het ontwikkelen en gebruik maken van haar eigen netwerk. Daarnaast is haar kracht, die van bemiddelen, door op professionele wijze vraag en aanbod op elkaar af stemmen en zodoende programma's te ontwerpen. Het ontwikkelen van activiteiten hangt samen met het doen van vooronderzoek en kijken waar mogelijkheden liggen binnen het onderwijs. Als programma-ontwikkelaar is de CMV'er afhankelijk van de mogelijkheden binnen het onderwijs. Zij moet rekening houden met het vaste schoolrooster en afstemmen met docenten, schoolbestuur en onderwijsontwikkelaars. De CMV-beroepsbeoefenaar kan binnen het onderwijs haar deskundigheid van creativiteit benutten door binnen de bedrijfsvoering een bijdrage te leveren aan het vervullen van de vrije ruimte, het geven van voorstellen in het rooster en aan het projectonderwijs. Het is ook een belangrijke taak om draagvlak te creëren voor het organiseren en uitvoeren van activiteiten binnen het onderwijs. Buiten de school is De Brede School een goed voorbeeld van waar de CMV'er kan functioneren als *programmamakelaar*. De programmamakelaar is verantwoordelijk voor de programmering van de activiteiten binnen de Brede School. Als makelaar houdt men zich niet alleen bezig met het in elkaar draaien van een programma, maar doet men ook vooronderzoek naar het huidige aanbod. Van belang is te weten welke vragen en behoeften er spelen bij de doelgroep. Er wordt gekeken naar de doelstellingen van de opdrachtgever en hoe men de programma's daar op kan aanpassen. Dit takenpakket vereist een grote verantwoordelijkheid, creativiteit, kennis en inzicht in de doelgroep. Vanuit deze rol kan CMV een belangrijke functie vervullen binnen het onderwijs, gericht op het creëren van informele leersituaties binnen het onderwijs.

Coach

Een andere deskundigheid van de CMV'er is het coachen van leerlingen in hun leerproces. *Spierts* (2000) benadrukt dat CMV'ers deskundig zijn in het begeleiden van leerprocessen van jongeren en in het versterken van sociale kennis en vaardigheden. In deze context kan de CMV'er als coach een belangrijke positie innemen in het onderwijs. In de rol van coach gaat het om het aanmoedigen, ondersteunen en stimuleren van initiatieven van leerlingen. Het kan ook gaan om het stimuleren van een leerlingenraad, een activiteitencommissie of individuele of klassikale initiatieven op school. De coach zal uit respect en eigen inzicht inspelen op situaties en vragen van leerlingen en hen op positieve wijze stimuleren en ondersteunen bij het uitvoeren van hun ideeën.

Het is belangrijk dat leerlingen hun creatieve denkvermogen in acties om zetten en het gevoel hebben dat hun ideeën waardevol zijn. De initiatieven van leerlingen moeten zodanig gestimuleerd worden dat leerlingen de activiteiten grotendeels zelf kunnen dragen. Daarbij kan de CMV'er hen informeren en advies geven en zodoende ondersteunen in hun leerproces.

De rol van coach en programma-ontwikkelaar en -makelaar staan in mijn optiek met elkaar in verbinding. De rol van coach is het verlengde van de functie van programma-ontwikkelaar en -makelaar. Deze functies maakt de CMV'er binnen het onderwijs kundig in de uitvoering ervan. De uitvoering hangt nauw samen en staan binnen het onderwijs niet los van elkaar, als het gaat om het bevorderen van betrokkenheid van leerlingen bij de school en leerlingenparticipatie. Deze functies moeten een vaste plek in het onderwijs krijgen. Zodoende krijgt CMV een kans om haar eigen professie te ontwikkelen.

5.3 UITVOERING

Om een duidelijk beeld te schetsen van hoe de CMV-beroepsbeoefenaar werkelijk een bijdrage kan leveren, heb ik hieronder een aantal voorbeelden geschetst. Deze voorbeelden heb ik afgeleid vanuit de projecten en activiteiten die mij zijn bijgebleven tijdens mijn verdieping en bezoek aan vmbo scholen en mijn deelname aan de Brede School.

Uitstraling, imago en sfeer van de school

De CMV'er kan een bijdrage leveren aan het verbeteren van het imago, de positie en de uitstraling van de school. Bijvoorbeeld het opknappen, decoreren en veranderen van de kantine, de klassen en de gangen in het schoolgebouw, *zie bijlage II*. Hier denk ik aan de aankleding, de indeling en de middelen in die omgeving. Daarnaast kan ook het gaan om de aspecten van vermaak en ontspanning, zoals de vraag naar televisie, muziek en spelmaterialen. Het gaat hierbij niet alleen om het aanbieden van faciliteiten maar ook om het samen met leerlingen mogelijk maken van het gebruik maken en omgaan met deze middelen. De leerlingen kunnen hier een rol in spelen door verantwoording te dragen voor het materiaal en de omgeving. Een ander punt is het verbeteren van de sfeer binnen de school. Het doel is dat leerlingen zich veiliger en prettiger voelen in de kantine, in de lessen en op het schoolplein. Daarnaast is het een mogelijkheid om de betrokkenheid van leerlingen bij hun school te stimuleren en te vergroten. Het is belangrijk dat leerlingen zelf kunnen aangeven hoe de sfeer en veiligheid op een school vergroot kan worden. In het kader van sociale competenties kan op deze wijze gewerkt worden aan het vergroten van de betrokkenheid van leerlingen bij hun school door leerlingen samen te laten nadenken en samen te werken aan een gezamenlijk belang.

Leerling-gericht

Binnen de school moet ruimte gecreëerd worden om leerlingen *zelfinitiatieven* in te laten brengen. Leerlingen moeten geprikkeld worden om een inbreng te geven aan de school en de eigen leeromgeving. Het is dan ook noodzakelijk dat de CMV'er leerlingen kan prikkelen en uitnodigen om van een arrangement gebruik te maken. Het accent moet gelegd worden op de promotie van het product en de wijze waarop leerlingen worden uitgenodigd. Dit kan zij beogen door samen met de leerlingen programma's te ontwerpen die in samenwerking met de leerlingen worden uitgevoerd. Zoals het organiseren van een schoolfeest, een voetbaltoernooi tot een uitstapje buiten school. Het is noodzakelijk dat zelfinitiatieven en ideeën van leerlingen worden opgepakt en gestimuleerd. Voor het organiseren van een schoolfeest komt er veel bij kijken, zoals het maken van flyers, posters en toegangskaarten en het regelen van budget en andere middelen. Hierbij kan de CMV'er vanuit haar kennis en ervaring leerlingen stimuleren en betrekken bij het uitvoeren van deze taken. Daarnaast de leerlingen het gevoel geven dat zij dit zelf kunnen organiseren en daarin leren samenwerken en nadenken over welke materialen zij nodig hebben. De CMV'er structureert de inhoud, waar mogelijk in overleg met de deelnemers. Hier komt zij zowel haar eigen professie als de vraag van leerlingen tegemoet. De CMV'er kan hen daarin begeleiden zodat hun rol en betrokkenheid van grote waarde zullen zijn voor het verbeteren van de sfeer binnen de school. De CMV'er is er binnen het onderwijs op gericht het creëren en bevorderen van een *krachtige leeromgeving* voor leerlingen. Een plek voor het creëren van krachtige leeromgevingen kan zijn in de kantine, op het schoolplein en in de wandelgangen. De pauzes creëren ruimtes om informatie uit te wisselen, privé gesprekken te voeren en te relaxen. De kantine of aula is de plek waar alle jongeren samen komen om na de lessen te ontspannen en elkaar op te zoeken om bij te praten. Maar ook het creëren van plekken, zoals; een leerruimte, een activiteitenruimte en een internetruimte. Daar kunnen leerlingen terecht als er sprake is van lesuitval, tussenuren of vrije ruimte in het rooster.

Binnen het onderwijsprogramma

In de basisvorming is het nodig dat er alert wordt opgetreden en ingespeeld op de situaties die zich afspelen bij leerlingen en binnen de school. Vanuit haar positie van intermediair kan de CMV'er *preventief* optreden door het organiseren en programmeren van voorlichting en activiteiten binnen het onderwijsprogramma, mits zij daarvoor ruimte voor krijgt binnen het onderwijs- en lesprogramma. CMV kan bijdragen aan de inhoud en vorm van lessen. Een goede kans is om aansluiting te vinden bij de lessen, die nu al gericht zijn op de persoonlijke vorming. De schoolvakken als gymnastiek, drama, en mentorlessen bieden al draagvlak als het gaat om het bevorderen van sociale competenties van leerlingen. CMV kan zorgen voor aansluiting door het afstemmen met de docenten en het gehoor geven aan de vraag van docenten. CMV kan in het kader van sociale competenties voorstellen doen voor het plaatsvinden van voorlichting, projecten en werkvormen die een aanvulling zijn op de formele lessen. In het kader van de brede school kan de CMV'er deze aanvulling na schooltijd laten plaatsvinden door het aanbieden van activiteiten, die een stap verder gaan op de inhoud of vormgeving van de lessen binnen het onderwijs worden gegeven.

Ik denk dat dit een nieuwe insteek kan zijn om leerlingen te laten werken aan het ontwikkelen van de sociale competenties. In de praktijk stel ik mij voor dat er clusters worden ontworpen, zoals; natuur, mens en maatschappij. Een combinatie van deze drie vakken in een programma kan leiden tot groepswerken, samenwerken, het leggen van verbanden tussen de vakken en het uitwerken en ontplooiën van vaardigheden. Hier kunnen diverse doelstellingen vanuit het vak, vanuit de eigen leerontwikkeling en op het gebied van sociale competenties worden uitgevoerd en ontwikkeld. Door dit structureel voort te zetten wordt het leerproces per leerling meer zichtbaar. Het voordeel van het werken in clusters is dat er gewerkt kan worden aan verschillende aspecten van het leervermogen van leerlingen. CMV kan deze positie sterk neerzetten en binnen de grenzen en voorwaarden van het onderwijs functioneren als degene die arrangeert, animatie aanbied en kan informeren. CMV heeft oog voor de ontwikkelingen en processen die in de maatschappij spelen op het gebied van leefwereld en politieke maatschappelijke kwesties. Zij kan voorstellen doen en plannen ontwerpen om de school tegemoetkomen vanuit haar professie en zodoende inspelen op actualiteit en praktijk en dit binnen de schoolmuren aanbieden en bespreekbaar maken.

De deskundigheid van de CMV-beroepsbeoefenaar

De beroepsbeoefenaar legt contacten met onderwijsinstellingen, educatieve centra en organisaties in het welzijnswerk die gespecialiseerd zijn in het ontwikkelen en programmeren van projecten, programma's en trainingen in het kader van sociale competenties. Het is een belangrijke taak om deze contacten te leggen en instellingen en bedrijven bij de school en het onderwijssoort te betrekken. In het kader van stagetrajecten, projectonderwijs kan CMV effectief gebruik maken van het netwerk en de verbanden leggen tussen de betrokken partijen. Bemiddelen tussen leerlingen en naschoolse activiteiten, projecten, verenigingen en optredens. Het is ook een kans om samenwerkingsrelaties te ontplooiën en het integraal werken te bevorderen. Daarnaast kan de CMV'er een belangrijke rol spelen in het kader van de Brede School. Het stimuleren van initiatieven van leerlingen en deze te laten aansluiten op de Brede School. Door in de eerder besproken leeromgevingen leerlingen zelfstandig en uit eigen beweging bezig te laten zijn met het voorbereiden, nadenken en ontwikkelen van de eigen ideeën. Als het maken van promotie materiaal, het organiseren van een leerlingenraad en het laten organiseren van een commissie. De Brede School kan een pilot zijn om activiteiten gericht op ontplooiing, ontwikkeling en bevordering van sociale competenties in het onderwijs te integreren.

5.4 CONCLUSIE

In deze conclusie wordt antwoord gegeven op twee deelvragen. De eerste deelvraag luidt: *"Vanuit welke positie en rol kan de CMV'er functioneren binnen het onderwijs?"*

Vanuit de positie van intermediair kan de CMV'er binnen het onderwijs haar bijdrage leveren aan het bevorderen van sociale competenties binnen het vmbo onderwijsprogramma. Vanuit haar tussenpositie beweegt zij zich, binnen de kaders van het onderwijs, tussen de vragen en het aanbod

van docenten, onderwijsontwikkelaars, het schoolbestuur en de leerlingen. In haar functie van programma-ontwikkelaar –makelaar en coach. De CMV-beroepsbeoefenaar kan een belangrijke rol innemen in het ontwikkelen en ontwerpen van programma's, gericht op sociale competenties voor leerlingen. Vanuit haar visie en oog voor maatschappelijke ontwikkelingen en leefwereld van leerlingen is zij in staat om de juiste verbanden te leggen tussen praktijksituaties, actualiteiten en het aanbod binnen de school. Zij creëert mogelijkheden voor het afstemmen van aanbod van activiteiten en producten waarbinnen het onderwijs draagvlak voor is en kan worden uitgevoerd. Daarnaast beoogt zij het belang van sociale competenties te benadrukken door het vergroten van betrokkenheid van de leerlingen. Zodoende probeert zij leeromgevingen te creëren binnen de vrije ruimte en informele plekken binnen de school. Als coach is de CMV-beroepsbeoefenaar sterk in het begeleiden, stimuleren en van leerprocessen van leerlingen. Het inspelen op interesses en ambities en deze positief te gebruiken in een arrangement.

“Hoe kan ik als CMV-beroepsbeoefenaar bijdragen aan het bevorderen van sociale competenties binnen het vmbo onderwijs?”

Het bevorderen kan worden gerealiseerd, door vooral in te spelen in te ruimte waar informele leeromgevingen en situaties kunnen plaatsvinden. Door het onderzoeken van de vragen en interesses van leerlingen en daar gehoor aan te geven. Het samenstellen en ontwerpen van activiteiten en mogelijkheden, die vervolgens door leerlingen zelf kunnen worden uitgevoerd en worden opgepikt. Het bevorderen van zelforganisatie, zelfinitiatieven en het geven van verantwoordelijkheid aan hun eigen ding, dat maakt leerlingen sterker. Sterker in het ontwikkelen van vaardigheden, maar ook in hun denkproces en hun vermogen van flexibiliteit. Het bewust nadenken over wat ze leuk vinden wat hen interesseert en waar zij zich voor in willen zetten. Dus enerzijds het aangaan van een gelijkwaardige dialoog met leerlingen, gericht op het ontwikkelen van sociale competenties van leerlingen. Anderzijds de aandacht en investering in de school als veilige leerplaats. Sociale competenties van leerlingen kunnen dus worden bevorderd wanneer die ruimte wordt gecreëerd waarbinnen leerlingen zich aangetrokken voelen om een bijdrage te leveren. Daarnaast om hun inzet tonen om het eigen leerproces bewust te willen ontwikkelen. De CMV'er moet de leerlingen uitnodigen en hun inzet stimuleren zodat hun betrokkenheid en sociale participatie binnen het onderwijs en de schoolinstelling wordt vergroot. Dit kan de CMV'er doen door het stimuleren en belonen van: zelfinitiatieven, de eigen bijdrage en verantwoordelijkheid van de leerlingen.

In dit hoofdstuk geef ik mijn visie over CMV en haar bijdragen in het vmbo. In de titelverklaring ben ik ingegaan op de *impuls* in het vmbo. In dit hoofdstuk wil ik dan ook aantonen dat de impuls een meerwaarde is in het vmbo en hoe deze impuls samenhangt met sociale competenties.

Dit hoofdstuk is onderverdeeld in een drietal paragrafen. In paragraaf 6.1 geef ik mijn visie over CMV binnen het vmbo. In paragraaf 6.2 bespreek ik welke meerwaarde de CMV-beroepsbeoefenaar bezit die een bijdrage levert aan het bevorderen van sociale competenties van leerlingen. In paragraaf 6.3 de conclusie, waarin ik antwoord geef op de deelvraag: *“Wat zie ik als de meerwaarde van de CMV’er binnen het vmbo?”*

6.1 PERSOONLIJKE VISIE

Binnen het werkveld van CMV, met name in het werkterrein educatie wordt geprobeerd goede aanknopingspunten te creëren naar het onderwijs. Het cultureel maatschappelijk werk is daarmee zichtbaar in ontwikkeling. CMV speelt in op die veranderingen die plaats vinden in het onderwijs. Daarnaast ontwikkelt CMV steeds meer een zichtbare en sterkere positie in de maatschappij als cultureel maatschappelijk vormingswerker. Ik vind dat CMV zich vooral moet kenmerken door haar dienstverlenende functie vanuit haar positie als intermediair. Dit maakt het beroep (h)erkenbaar, duidelijk en sterker.

Ik zie veel kansen voor CMV-beroepsbeoefenaars binnen het onderwijs. Instellingen in het welzijnswerk moeten samen met het onderwijs ruimte creëren om de bijdragen van CMV binnen het onderwijs te benutten. Ik denk dat het niet de taak is van docenten om zich concreet te richten op het ontwikkelen van inhoudelijke lesprogramma’s maar dat hierbij de deskundigheid van CMV’ers ingeroepen moeten worden. Het is aannemelijk als docenten en CMV-beroepsbeoefenaars de eigen ideeën, gericht op vraag en aanbod, kunnen afstemmen binnen het onderwijsprogramma. In het kader van sociale participatie en kritisch burgerschap is de bedrijfstak van het cultureel maatschappelijk werk een onmisbare schakel.

6.2 MEERWAARDE

Het succes van CMV wordt erkend wanneer zij in staat is activiteiten en programma’s creëren en aan te bieden waar leerlingen vanuit eigen beweging, vrijwillig aan deelnemen. Mensen benaderen op gelijkwaardig niveau draagt bij aan een goede verstandhouding. Het tegemoet komen van leerlingen zowel binnen als buiten het onderwijs door het ingaan en investeren in belangen en wensen van de leerlingen. Daarbij gericht op het vermogen van leerlingen.

Haar inzet op de doelgroep én diversiteit en professie van vaardigheden in het vak, vormt de meerwaarde die CMV bezit in haar positie binnen het vmbo onderwijs. Anderzijds is de CMV'er creatief om aansluiting te vinden bij de verplichte vakken en projecten, door meer aspecten van vermaak te creëren. CMV in het onderwijs moet de prikkel zijn om leerlingen uit te nodigen en enthousiast te maken. CMV is kundig om daar op in te spelen.

Ik stelde dhr *Wouters* (Codename Future) de vraag: *'Wat ziet u als de meerwaarde van een CMV'er, binnen het onderwijs?'* Hij gaf als antwoord dat de meerwaarde van CMV kan worden besproken aan de hand van de afkorting CMV. De letter **C** staat voor cultuurspecialisme. De CMV'er neemt hierin het belang van normen en waarden mee. De letter **M** omschrijft hij als, het bezitten van kennis en inzicht in maatschappelijke ontwikkelingen die van belang zijn bij het afstemmen en aanbieden van activiteiten en programma's die leerlingen uitdaagt aan deel te nemen. De letter **V** is van vorming en is daarmee bij uitstek de professie van een CMV'er, in de rol van coach. CMV weet mensen op juiste manier te coachen en daarnaast op positieve wijze te ondersteunen in hun leerproces.

Net als wat *De Waal* beschrijft, ben ik ook van mening dat: De toegevoegde waarde van de professionals vooral zit in de kennis van de leefwereld van betrokkenen en de aandacht voor leerprocessen (*Uitdagend leren, 2001, pagina 172-173*). Een ander zeer belangrijk punt is dat CMV inspeelt op het hier en nu, wat is de trend en waar ligt de behoefte van dit moment? CMV kan het onderwijs leuker, afwisselend en aantrekkelijk(er) maken, opdat leerlingen zich meer betrokken en uitgedaagd voelen deel te nemen en zich in te zetten binnen de school. Zowel de inhoud, uitstraling als vormgeving van de school en het onderwijs. CMV komt docenten, het onderwijs, de school en de leerlingen tegemoet. Het bieden van kansen voor leerlingen voor het stimuleren en ontplooiën van interesses en ambities en zodoende talenten uit te buiten. CMV beoogt hiermee ook het imago van het vmbo en de leerlingen in een positiever daglicht te zetten.

6.3 CONCLUSIE

In de bovenstaande paragrafen van dit hoofdstuk ben ik ingegaan op de deskundigheid die de CMV'er bezit. Vanuit deze deskundigheid zal ik antwoord geven op de volgende deelvraag: *"Wat zie ik als de meerwaarde van de CMV'er binnen het vmbo?"*

De meerwaarde is vooral de deskundigheid van de CMV'er in:

- De veelzijdigheid aan kennis, inzicht en creativiteit.
- Het creëren van uitdagende leersituaties en leeromgevingen.
- Het onderzoeken en investeren in ideeën en vragen van de leerlingen.
- Het uitnodigen van leerlingen bij het ontwerpen, ontwikkelen en uitvoeren van initiatieven.
- Het stimuleren van het inbrengen (in) en deelname aan initiatieven van leerlingen.

- Het leggen van verbanden en verbindingen tussen de vragen en wensen van leerlingen, van de school en het afstemmen daarvan met het aanbod van onder meer onderwijsontwikkelaars. Daarnaast creatief en innovatief op in te spelen.
- Het bevorderen van ambities en kwaliteiten van leerlingen, door in te spelen op vraag, interesses en mogelijkheden van de leerlingen, binnen de kaders van het onderwijs.
- Het onderzoeken en gebruik maken van kennis en inzicht in trends en maatschappelijke ontwikkelingen, die betrekking hebben op de leefwereld en leerontwikkeling van leerlingen.
- Het reflecteren op eigen handelen en vanuit haar lerende houding open staan voor nieuwe ontwikkelingen en vraag om nieuwe uitdagingen.

De meerwaarde van de CMV'er is tevens de diversiteit aan vaardigheden die zij bezit. Ik vind het nodig dat de CMV professional haar kwaliteiten van het vak CMV binnen het onderwijs laat zien en uitdraagt, dit om zodoende bij te dragen aan het bevorderen van sociale competenties in het leerproces van vmbo leerlingen. CMV binnen de schoolmuren is een meerwaarde op zichzelf en staat zeker voor succes.

In dit laatste hoofdstuk wordt antwoord gegeven op de hoofdvraag. De deelvragen zijn in de voorgaande hoofdstukken afzonderlijk beantwoord. Om tot een eindconclusie te komen heb ik gebruik gemaakt van deze conclusies. Hieronder leest u de hoofdvraag zoals deze in de inleiding staat vermeld.

Hoe kan ik als CMV'er binnen het vmbo onderwijs basisvorming, een bijdrage leveren aan het bevorderen van sociale competenties van vmbo leerlingen?

Naar mijn mening ben ik als CMV'er in staat om te functioneren binnen de kaders van het onderwijs. Als CMV-beroepsbeoefenaar vind ik het een uitdaging om in deze omgeving, vanuit de positie van intermediair, positie te kiezen binnen het onderwijs. Waarin ik kan functioneren tussen en samen met het schoolbestuur, de docenten en de leerlingen, als degene die arrangeert, animeert en informeert én daarnaast kan inspelen op de maatschappelijke ontwikkelingen. Om als CMV'er je intrede te doen binnen het vmbo onderwijs moet je naar mijn mening affiniteit hebben met de doelgroep en werksetting en vanuit je professionele houding een bijdrage willen en kunnen leveren aan het onderwijs en aan de ontwikkeling van leerlingen.

In het kader van sociale competenties sta ik achter het versterken van projectonderwijs en het zinvol besteden van de vrije ruimte binnen het onderwijs. Het uitgangspunt hierbij is het bevorderen van sociale competenties, door het creëren van krachtige leeromgevingen. Leren in de praktijk is methode bij uitstek om leerlingen te laten leren. Het gaat om het creëren van een informele sfeer, waarin jongeren zich uitgedaagd en betrokken voelen om de vaardigheden te ontwikkelen. Het bevorderen en versterken van het ontwikkelen van sociale competenties is dus vooral gekoppeld aan het creëren van informele en niet-formele leersituaties binnen de school. Er moet ruimte zijn voor inbreng van de leerlingen en voor interactie met de leerlingen. Het is van belang dat leerlingen zelfstandig, zelfbewust en reflectief bezig zijn met het ontwikkelen van de eigen sociale competenties. Hier moet de nadruk worden gelegd op het zinvol besteden van de ruimtes, die leerlingen uitdagen en in staat stellen, om de eigen vaardigheden en sociale competenties te ontwikkelen. De CMV-beroepsbeoefenaar, in de functie van programma-ontwikkelaar en-makelaar, is deskundig in het onderzoeken van vraag en aanbod, maatschappelijke ontwikkelingen en de leefwereld van deze leerlingen. Daarnaast zoekt zij naar aansluiting om de vraag binnen het onderwijs te realiseren, door het aanbod te laten aansluiten op onderwerpen die dicht bij de leerlingen staan. De CMV'er moet hierbij rekening houden met de diversiteit aan leerlingen aan leerstijlen en aan verschillende interesses en wensen van deze

leerlingen. Een kracht van de CMV'er zal hierbij naar voren komen, namelijk in leggen van verbindingen tussen verschillende vragen en daarnaast collectieve belangen eruit halen. Verder is een belangrijke taak, het samen met de leerlingen ontwerpen, ontwikkelen en uitvoeren van de vraag van de leerlingen, binnen de gestelde normen en kaders, die van de leerlingen en de CMV'er worden verlangd binnen het onderwijs. Het bevorderen van de sociale competenties van leerlingen is mogelijk wanneer de CMV'er op gelijkwaardig niveau kan communiceren en omgaan met docenten en leerlingen. Het opbouwen van een vertrouwde relatie aangaan vanuit agogisch oogpunt, vanuit interesse, respect en betrokkenheid. Dit is de basis voor het aangaan van verbanden en samenwerking met de leerlingen. CMV moet een aansluiting vinden, die past binnen het onderwijs en de vakinhoudelijke lessen. Het is belangrijk dat binnen deze gelijkwaardige dialoog de docenten een beroep kunnen doen op de deskundigheid van CMV en dat CMV op haar beurt een samenwerkingsrelatie kan aangaan met docenten en onderwijsontwikkelaars om hun ideeën, programma's en lessen op elkaar af te stemmen. Beiden hebben tenslotte het belang om in het kader van sociale competenties het leerproces en de ontwikkeling van leerlingen te bevorderen. Om de sociale competenties van deze leerlingen te bevorderen moet de CMV'er inspelen op wat leerlingen interesseert, uitdaagt en motiveert om betrokken te zijn bij een activiteit.

De CMV'er moet de leerlingen uitnodigen en hun inzet stimuleren, zodat hun betrokkenheid en sociale participatie binnen het onderwijs en de schoolinstelling wordt vergroot. Het is belangrijk dat de CMV'er rekening houdt met concentratieproblemen, de behoefte aan afwisseling van lesstof en werkvormen, de vraag om uitdaging en het actief bezig zijn van jongeren. Daarnaast is het van belang deze leerlingen te ondersteunen en positief te beïnvloeden. Dit door het belonen en stimuleren van gewenst gedrag en hun inzet. Hier is het ook gewenst dat leerlingen worden betrokken bij het nemen van beslissingen en dat zij daarin een belangrijke rol innemen. In het eerste en tweede jaar is het belangrijke daar mee te beginnen. Hier leren zij een betrokken, verantwoordelijke en zelfstandige houding aan te nemen. Hier komen verschillende sociale competenties in beeld en in uitvoering. Vervolgens kan de lat hoger worden gelegd en verder worden gegaan met het stimuleren en het ingaan op de zelfinitiatieven van leerlingen. Daarnaast moeten er projecten worden aangeboden waarin de sociale competenties centraal staan. Bijvoorbeeld in het kader van leerlingenparticipatie, leerlingenbemiddeling of een zakgeld project. De invulling van de projecten moet geheel worden afgestemd op de ideeën van de leerlingen. Het bevorderen van zelforganisatie, zelfinitiatieven en het geven van verantwoordelijkheid aan hun eigen ding, dat maakt leerlingen sterker. Hier wordt het accent gelegd op het bewust nadenken over wat zij leuk vinden, wat hen interesseert en waar zij zich voor in willen zetten.

Sociale competenties van leerlingen kunnen dus worden bevorderd wanneer er ruimte wordt gecreëerd, waarbinnen leerlingen zich uitgedaagd voelen om een bijdrage te leveren. Sociale competenties zijn voor iedereen op elk schoolniveau van belang, binnen het vmbo kan extra aandacht worden besteed in de schoolvakken, maar moet zeker een weg vinden door de hele schoolloopbaan heen.

SLOT WOORD

Met deze scriptie denk ik voldoende antwoord te hebben gegeven op de vraag die ik de afgelopen maanden heb onderzocht. Het schrijven van de scriptie was een bijzonder leerproces. In deze periode was vooral het proces van belang en had ik de tijd nodig om mijn visie scherp neer te zetten. De laatste weken heb ik veelal de inhoud bijgewerkt en gerealiseerd dat het heel belangrijk is om een heldere en concrete vraag te hebben. Daarnaast heb ik ook geleerd welke vaardigheden en eigenschappen hebben bijgedragen tot het komen van dit eindresultaat. Doordat ik ambitieus ben en mijn doel vast hield heb ik het schrijven over dit onderwerp kunnen voortzetten.

Ik zou graag meer willen schrijven over hoe de CMV-beroepsbeoefenaar in het onderwijs kan functioneren en een bijdrage kan leveren. Eerst moet de functie van de cultureel maatschappelijk vormingswerker in rol van programma-ontwikkelaar en-makelaar of coach worden (h)erkend. Ik wil wel eens zien of het onderwijs deze krachtige CMV-beroepsbeoefenaars aan kan!

Tot slot bedank ik via deze weg, de personen die de tijd hebben genomen om mij te woord te staan.

Dhr. I. Wouters, Codename Future: Den Haag

Mw. N. van Wensen, Centrum 16/22: Den Haag

Dhr. M. Brugman, Terra College (vmbo): Den Haag

Mw. L. Ammerlaan, De Nieuwe Amateur: Delft

Mw. Bernadette, Grotius college (vmbo): Delft

LITERATUURLIJST

Boeken:

- Berkers, F. (1997). *'De bagage van de moderne nomade. Over competenties, vormingswerk en professionaliteit'*. Amsterdam: NIVON.
- Dam, G. ten, e.a. (2003). *Sociale competenties langs de meetlat*, Den Haag: Transferpunt Onderwijsachterstanden.
- Erkamp, A. (1982). *Ervaringsleren. Praktijkinformatie voor vorming en onderwijs*. Tweede druk. De Horstink, Amersfoort.
- Jansen, Th. (1999). *Sociaal leren. Naar een actieve maatschappelijke participatie van deelnemers in het sociaal-cultureel werk*. NIZW, Utrecht.
- Meeus, W. (1994). *Adolescentie. Een psychosociale benadering*. Wolters-Noordhoff: Groningen.
- Spierts, M. (1998a). *Balanceren en stimuleren. Methodisch handelen in het sociaal-cultureel werk*. Utrecht: NIZW / Maarssen: Elsevier/De Tijdstroom.
- Spierts, M. (red.) (1998b). *Beroep in ontwikkeling. Een oriëntatie op culturele en maatschappelijke vorming*. Maarssen: Elsevier/De Tijdstroom.
- Spierts, M. (red.) (2000). *Werken aan openheid en samenhang. Een nadere verkenning van culturele en maatschappelijke vorming*. Maarssen: Elsevier.
- Veen, R. van der & Netten, H. van (2002). *Informeel leren. Een bijdrage aan de methodiek van vorming in het sociaal-cultureel werk*. Utrecht: NIZW.
- Waal, V. de (2001). *Uitdagend leren. Culturele en maatschappelijke activiteiten als leeromgeving*. Bussum: Uitgeverij Coutinho.
- Winter de M. (1995). *Kinderen als medeburgers. Kinderen en jeugdparticipatie als maatschappelijk opvoedingsperspectief*. Maarssen: Elsevier/ De Tijdstroom.

Rapporten:

- Alert en ondernemend (1999). *Opleidingsprofiel Culturele en Maatschappelijke Vorming(CMV)*. Den Haag.
- Congresbundel (2003). *Jongeren en vrije tijd*. Stichting Jeugd- en Jongerenwerk Midden-Holland. (Waal, V. de, e.a.)
- Rotterdams onderwijsachterstandenplan (2002-2006). Rotterdam
- Sociaal en Cultureel Planbureau (2003), *Rapportage jeugd 2002*, Den Haag: SCP

Internet:

- <http://www.minocw.nl> Ministerie van OCW
(onderwijsreglement: Artikel 3; ministerie van OCW).
- <http://www.aps.nl> [Figuur 1, Lindeman pagina 16](#)
- <http://www.vmbo.nl>
- <http://vmbo.pagina.nl>

Overige bronnen:

- Dhr. I. Wouters, Codename Future: Den Haag
- Mw. N. van Wensen, Centrum 16/22: Den Haag
- Dhr. M. Brugman, Terra College (vmbo): Den Haag
- Mw. L. Ammerlaan, De Nieuwe Amateur: Delft
- Mw. Bernadette, Grotius college (vmbo): Delft

PERSONALIA

Nathalie de Haan (1983), studente aan de Haagse Hogeschool, opleiding Culturele & Maatschappelijke Vorming (2000-2004). De afgelopen vier jaar heb ik verschillende praktijkstages gelopen. Mijn eerste praktijkstage was bij een kinderopvangcentrum. Ik heb mijn leerontwikkeling vooral te danken aan de ervaringen die ik heb op gedaan bij Stichting JeugdNu en Stichting RADAR(Rotterdamse Anti Discriminatie Actie Raad). Daarnaast heb ik in het afstudeerjaar, samen met twee medestudenten, een tweetal onderzoeksopdrachten binnengehaald bij de gemeente Delft. Als CMV'er kenmerk ik mij door mijn enthousiaste, flexibele en kritische instelling én dienstverlening, gepaard gaande met doorzettingsvermogen en sociaal- communicatieve eigenschappen. Vanuit de opleiding CMV voorzie ik mijn toekomstperspectief in functie van cultureel maatschappelijk vormingswerker en tracht mijn professie te ontwikkelen binnen het terrein van educatie en/ of samenlevingsopbouw. Daarnaast sta ik open voor het volgen van een vervolgstudie.

Ik ben bereid uw vragen en/of opmerkingen over de inhoud van deze scriptie te beantwoorden:

nathaliede_haan@hotmail.com

'Waarden en normen' moet schoolvak worden

door MARIANNE JANSSEN

DEN HAAG - „Waarden, normen en de daarbij behorende vaardigheden zouden bevorderd moeten worden via een verplicht schoolvak 'actief burgerschap', op basis- en voortgezet onderwijs. Daarnaast zouden jongeren verplicht moeten worden vrijwilligerswerk te doen, via een sociale dienstplicht.”

Aldus een van de stellingen die op 3 oktober a.s. tijdens het symposium 'Waardenvol of waardenloze samenleving' op de Haagse Hogeschool (HH) te berde worden gebracht.

Het symposium is georganiseerd door het lectoraat en kenniscentrum Jeugd en Opvoeding. Lector en psycholoog René Diekstra heeft voor de bijeenkomst sprekers uitgenodigd, wie de waarden en normen 'kwesste' na aan het hart ligt. Zoals de Haagse burgemeester Wim Drostman, de hoogleraar Coes Schuyt die op verzoek van minister-president Balkenende het weerbarstige onderwerp hinnen de Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid WRR bestudeert en Herman Meijer, partijvoorzitter Groen Links, om wat namen te noemen.

Diekstra heeft het keurkorp vooraf uitgebreid gesproken en moest soms nadien de aangevraagde spreektijd verlengen: zo belangrijk vond men het onderwerp.

René Diekstra: „In wezen is het duidelijk. Er is de samenleving veel waardenloos gedrag. Dat ontwricht, veroorzaakt spanningen, brengt kinderen in de vernieling. Dat heeft meestal te maken met het feit dat bepaalde grondwaarden niet in acht worden genomen. Maar we weten allemaal wat die grondwaarden zijn. Rechtvaardigheid tegenover onrechtvaardigheid. Weldadigheid tegenover misdadigheid. Waardigheid tegenover respectloosheid. Vrijheid tegenover onvrijheid. Dat zijn de vier grondwaarden die in iedere samenleving boven religie of andere

WELDADIGHEID TEGENOVER MISDADIGHEID

re ideologische opvattingen moeten gaan. Als de islam, de katholieke, de protestante, welke godsdienst ook, zaken tolereert of predikt die daar tegenin gaan, dan klemt die godsdienst niet, is waardenloos, is waardeloos.”

Godreus vervolgt hij: „Die belangrijke waarheid moet heel helder over het voetlicht worden gebracht, in het dagelijks leven worden toegepast en aan jongeren worden onderwezen. En wie daar tegenin gaat, moet de duim schroeven worden aangedraaid. Daarom moet de Onderwijsinspectie, ondanks dat men dat niet wil, toch toezicht gaan houden op godsdienstlessen. Want als wij als maatschappij tolereren dat religieuze 'onwaarden' op school worden onderwezen, maken wij ons medeschuldig. De vier waarden vormen de basis van de Universele Verklaring voor de Rechten van de Mens en van ons eigen Wetboek. Toericht op handhaving is dus terecht. Zonder de kerk de school intrekt en een afwijkende leer in de hoofden van de kinderen pompt, moeten wij ingrijpen. Ho! Stop!”

Op het symposium komen al die dingen voor het voetlicht. Maar kunnen leerkrachten met een klas vol leerlingen uit verschillende culturen dit ook in de praktijk toepassen, zonder met ouders in botsing te komen? „Ja. Want op het gebied van kernwaarden is er geen multicultuuraliteit”, stelt René Diekstra bondig. „Alle leerlingen moeten tijdens het vak 'actief burgerschap' leren wat waardenvol en waardenloos is en dat verplicht in de praktijk brengen

Illustratie: Kees van de Nee

tijdens een sociale dienstplicht. We hebben de opdracht ieder kind waardenvol op te voeden.

Want de basis voor waardenvol burgerschap wordt in de jeugd gelegd.”

Informatie:
www.haagsehogeschool.nl of
tel: 070-445.82.94.

Haagse Courant, woensdag 1 oktober, 2003

Delftse Post, woensdag 14 april 2004

De school als gebouw dat inspireert om te leren

Vernieuwing in onderwijs heeft ook gevolgen voor schoolgebouwen, bijvoorbeeld qua ruimte. Den Haag liet onderzoek doen en presenteerde de toekomstvisie aan de minister van Onderwijs.

Wethouder Heijnen: 'We moeten voorkomen dat ontwikkelingen in het onderwijs achterblijven.'

door Maaike Oppes

Den Haag | Een schoolgebouw waar de hele buurt tegetuif kan, onderwijs aan heel 'lange' scholieren, veel meer ruimte en aandacht voor computergebruik en een andere manier van leren en werken op het vmbo, waar zestig procent van alle leerlingen naar toe gaat. Het heeft allemaal gevolgen voor de bouw van scholen in de toekomst. Voor basisscholen en voor scholen voor het voortgezet onderwijs.

De gemeente Den Haag heeft er onderzoek naar laten doen en heeft de rapportage 'De Inspirerende School' gepresenteerd aan minister Van der Hoeven van Onderwijs.

Toekomstvisie
Wethouder Jette Heijnen (PvdA, onderwijs) is zich bewust van de tijd waarin hij met de toekomstvisie komt en waarmee een investering van 229 miljoen tot 343 miljoen euro is gemoed, afhankelijk van hoe ingrijpend de renovatie zal zijn van de bestaande gebouwen.

Daarnaast is, afhankelijk van de keuze voor een 'basispakket' of een optimale bouw, minimaal 62 miljoen en maximaal 219 miljoen euro nodig voor extra vierkante meters.

Wethouder Heijnen: "Het doordenken is begonnen in een context en tijd dat er investeringen door het hijk bestonden en geen bezuinigingen. Maar zijn het rapport en het idee daarachter daarmee minder waard? Nee, zeker niet. Het denken over goede schoolgebouwen die voldoen aan de eisen van modern onderwijs moet niet stilstaan. Er zit altijd veel tijd tussen plannen voor en de realisatie van scholen. We moeten voorkomen dat die ontwikkeling achterblijft. Deze toekomstvisie geldt voor alle scholen in Den Haag.

Met name de behoefte van het vmbo heeft gevolgen voor gebouwen. Rekening houdend met de talenten van ieder kind gaat het om het afstappen van klassikaal onderwijs naar onderwijs op maat. Scholen en schoolbesturen kunnen het onderzoek gebruiken als hulp en ondersteuning bij het ontwerpen van nieuwbouw en verbouwing van hun scholen. Er zijn al besturen in Den Haag, met name in het voortgezet onderwijs, die het concept in het ontwerp van een aantal nieuwbouwprojecten meenemen, zoals het Terra College, dat in Wateringse Veld gaat bouwen."

Deze nieuwbouw is gepland in 2015/2016. De presentatie van het rapport had plaats in zo'n inspirerend gebouw, de François Vatelchool in Marijnhoeve, een vmbo-school. "Dit is het beste antwoord op alle kritiek op het vmbo", zegt Heijnen. "De school heeft een gebouw gekregen dat de kinderen inspireert en niet het gevoel geeft dat ze er niet toe doen."

Het advies- en ingenieursbureau DHV is met de uitgangspunten van de gemeente aan de slag gegaan voor 'De Inspirerende School'.

Maten en vormen
Onderwijs op maat betekent niet alleen verschillende rollen voor de leraar, andere leermaterialen, maar vooral ook een ander gebruik van het schoolgebouw, concludeert het bureau.

"Het vraagt ruimten van verschillende maten en vormen voor onder meer remedial teaching, zelfstandig werken, instructie aan kleine of juist grote groepen", zegt ir. Keesje Butter van DHV. "De Inspirerende School bestaat ook niet. Maar we hebben wel de ingrediënten en het recept." Bijvoorbeeld een tribune voor basisscholen waarop de verjaardag van de juf of de komst van Sinterklaas kan worden gevierd, terwijl spelmateriaal in de ruimte onder de tribune kunnen worden opgekluisd.

Leraarschap
Veel aandacht zou moeten worden besteed aan aantrekkelijk leraarschap.

"Het gaat daarbij niet alleen om salaris en taken, maar ook om de werkomgeving. Een schoolgebouw met voldoende goed positieve werkrumten voor leraren, ruimten voor werkoverleg met collega's, ouders of externen, desklindigen." Daarbij is rekening gehouden met de veranderende rol van docenten van veel instructie geven naar veel begeleiding en van oplichter naar coach.

Ook voor leerlingen zijn er veranderingen waarmee rekening moet worden gehouden bij de inrichting van een school. Zo'n verandering is de verschuiving van een korte schooldag met veel huiswerk naar een langere schooldag met aanvullend sociale activiteiten en vrijetijdsactiviteiten.

Minister Van der Hoeven zegt in het goed is afstand te nemen van het idee dat elke school hetzelfde moet zijn. "Want kinderen verschillen van elkaar." Zij waardevol er scholen en schoolbesturen voor een ontwerp te kopen dat niet past bij je visie op onderwijs. "Een school is ook een gebouw dat voor lange tijd staat, daarom moet het flexibel zijn."

Meer geld
Meer vierkante meters betekent meer geld, begrijpt ook de minister. "Ik denk ook dat er meer geld nodig is. Vanaf 2006 komt er 113 miljoen per jaar extra vrij. Daarvan kun je tot 2018 heel wat vierkante meters bouwen, maar we moeten ook kijken naar wat nu al kan."

Ook Heijnen vindt dat. "We gaan niet beter gaan. Er zitten veel elementen in het rapport, waar wij als gemeente Den Haag iets mee willen proberen te doen."

Van klassikaal onderwijs naar onderwijs op maat

Haagse Courant, april 2004